

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra školní a sociální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jana Chalupová

PRAHA 2010

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra školní a sociální pedagogiky

**VYUŽITÍ METODY PROJEKTU VE VOLNOČASOVÝCH
AKTIVITÁCH**

Bakalářská práce

JANA CHALUPOVÁ
Vychovatelství
Kombinované studium

Vedoucí práce: PhDr. Jarmila Mojžíšová

PRAHA 2010

Anotace v českém jazyce:

Práce ověřuje metodu projektu ve volnočasových aktivitách. Teoretická část shrnuje charakteristiku školní družiny a východiska projektu. Praktická část obsahuje ukázky realizovaných projektů a zaznamenává získané zkušenosti z realizace projektů.

Klíčová slova:

- školní družina
- projekt
- klíčové kompetence
- Školní vzdělávací program
- kooperace

Anotace v anglickém jazyce (Annotation):

The work checks of the project method in leisure activities. The theoretical part summarises the characteristics of after-school clubs and input data of the project. The practical part contains examples of realized projects and records the experience obtained from the projects implementation.

Klíčová slova (Key words):

- After-school club
- Project
- Key competence
- School education program
- Cooperation

Souhlasím s půjčením diplomové práce v rámci knihovnických služeb.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Jarmily Mojžíšové. V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 27.04.2010

.....

Podpis

Poděkování:

Za odbornou pomoc při zpracování předkládané práce chci na tomto místě poděkovat vedoucí práce PhDr. Jarmile Mojžíšové.

OBSAH

Úvod	8
1. Charakteristika školní družiny	10
1.1 Požadavky na realizaci výchovy v době mimo vyučování	11
1.2 Cíle školní družiny a klíčové kompetence	13
2. Funkce školní družiny	16
2.1 Výchovně – vzdělávací funkce školní družiny a ŠVP	17
2.2 Sociální funkce školní družiny	19
3. Podmínky a prostředky výchovy ve školní družině	21
3.1 Vnitřní podmínky výchovy	22
3.2 Vnější podmínky výchovy	23
4. Osobnost vychovatele ve školní družině	26
4.1 Komunikace vychovatele při činnostech s dětmi	27
5. Projekty ve školní družině	29
5.1 Historické kořeny projektu	30
5.2 Pravidla pro úspěšné projektování	31
5.3 Používání kooperativních technik při realizaci projektu	32
Praktická část	
6. Charakteristika výzkumného problému a cíl výzkumu	35
6.1 Charakteristika instituce a skupiny	36
6.2 Náměty projektů	37
7. Moje konkrétní praktická činnost	39
7.1 Tématický projekt „Poznáváme se“	39

7.2 Tématický projekt „Místo, kde žijeme“	39
7.3 Tématický projekt „Příroda kolem nás“	48
8. Ukázky projektů	57
8.1 Tématický projekt „Knížka je náš kamarád“	57
8.2 Tématický projekt „Lidé kolem nás“	59
8.3 Tématický projekt „Sport je pro každého“	60
8.4 Tématický projekt „Prstem po mapě“	62
9. Zkušenosti z realizace	64
Závěr	66
Seznam použité literatury	67
Seznam obrázků	68

Úvod

Školní družina je školské zařízení výchovy mimo vyučování. Zajišťuje dětem odpočinek, rekreaci a zajímavé využití volného času. V družině se děti zdokonalují v sociálních dovednostech důležitých pro život, učí se zde spolupracovat s ostatními. Činnosti v družině mají všem dětem poskytovat možnosti seberealizace a uplatnění. Prostřednictvím předem promyšleného programu her lze dětem poskytovat příležitosti vzájemně si pomáhat a spolupracovat, a tím posilovat sociální vazby ve skupině. Zařazováním kooperativních činností, jsou děti vedeny k vzájemné spolupráci a komunikaci. Chtějí-li dosáhnout úspěchu, musejí si dobře rozumět, pomáhat si a nahrávat, protože všichni zdolávají jednu společnou překážku.

Pro děti je důležité, aby mohli důvěřovat ostatním ve skupině a vyjadřovat svobodně své pocity, aniž by se jim někdo posmíval nebo je znevažoval. Příznivá atmosféra vzniká tehdy, existuje-li ve skupině vzájemná důvěra a kooperace. Vytvoření opravdu pohodové a tvořivé atmosféry se vzájemnou důvěrou, kde si každé dítě najde své místo mezi ostatními není lehké. Její budování vyžaduje delší čas a je třeba ji neustále rozvíjet. Atmosféra ve skupině se vyvíjí stejně tak, jako se vyvíjí skupina sama.

Vychovatel školní družiny má často ve svém oddělení děti různých věkových kategorií, pracuje s velkou heterogenní skupinou. Počáteční vzájemné vztahy mezi dětmi jsou ovlivňovány věkem a pohlavím žáků a oproti menší skupině jsou zde vzájemné kontakty všech se všemi obtížnější. Přehlednost dětí v oddělení školní družiny nabízí příliš velké množství možných interakcí a je těžko proveditelné, aby každý dostal dostatek prostoru pro vyjádření. V počtu třiceti dětí na oddělení je vhodné při činnostech rozdělení tohoto celku na několik menších skupin.

Pro vychovatele je důležité poznat, jaké jsou vztahy uvnitř skupiny a pak na základě tohoto poznání tvořit situace, které na děti působí pozitivně při organizování společných aktivit a posilovat tím sociální vazby mezi jednotlivými třídami i mezi jednotlivými dětmi.

Pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolila téma **Využití metody projektu ve volnočasových aktivitách**. Pracuji patnáct let jako vychovatelka školní družiny a vím,

že vytvořením dobrých vztahů mezi dětmi ve skupině, je tou nejlepší prevencí proti agresivitě, šikaně a jiným problémovým způsobům jednání.

Cílem mé bakalářské práce je **ověření metody projektu ve volnočasových aktivitách a působení projektu na klima třídy.**

Domnívám se, že **pomocí projektu a práce ve skupinách dojde k rozvoji spolupráce mezi dětmi různého věku, schopností i zájmů ve školní družině.**

Celá práce je rozdělena do dvou částí, které jsou navzájem propojeny.

Teoretická část obsahuje pět kapitol. První čtyři se zabývají základní charakteristikou školní družiny a osobností vychovatele. V poslední páté kapitole je shrnutí dostupných poznatků a názorů na téma projekty a používání kooperativních technik.

Praktická část obsahuje šest uskutečněných měsíčních tematických projektů. Dva jsou popsány podrobněji, další čtyři obsahují jen náměty činností. Navržené a uskutečněné aktivity mají za cíl podporovat vzájemnou komunikaci a spolupráci mezi dětmi.

1. Charakteristika školní družiny

Školní družina pracuje s dětmi mladšího školního věku na prvním stupni základní školy. Toto zařízení navštěvují zejména žáci nižších ročníků. Docházka do ní není společensky stanovenou povinností, jako je tomu u školní docházky. Program při činnostech vychází více ze zájmů a potřeb dětí a není svazován stanovenými vzdělávacími standardy jako je tomu ve škole.

Výchova dětí v době mimo vyučování a pedagogické ovlivňování volného času je významnou oblastí výchovného působení. Aktivita výchovy mimo vyučování vybavují děti žádoucími vědomostmi, postoji a také rozvíjí potřebné dovednosti, které jsou důležité pro jejich život ve společnosti.

Zájmová činnost, která je hlavní náplní výchovy mimo vyučování, má být založena na dobrovolnosti a měla by dětem přinášet sebeuspokojení a seberealizaci. Tato činnost je realizována různými formami, a to buď organizovanými, nebo spontánními. Při těchto činnostech mají děti dostatečný časový prostor pro své vlastní pracovní tempo a jsou zde i větší možnosti pro individuální přístup než je tomu ve škole.

„Výchovu ve školní družině je nutné chápat jako součást nutné společenské reprodukce, nikoliv jako sociální službu. Ve dnech školního vyučování tvoří mezistupeň mezi výukou ve škole a výchovou v rodině.“¹

Výchovná a vzdělávací činnost v družině musí také reagovat na společenské změny nejen v naší republice, ale i v evropském a světovém měřítku. Objevuje se čím dál více faktorů, které ohrožují společnost, a nejvíce její nejmladší generaci. Z tohoto důvodu je nutné připravovat děti na náročné životní situace a naučit je se v nich pohybovat a reagovat na ně.

Pro práci s dětmi ve školní družině čerpají vychovatelé teoretické poznatky z pedagogiky volného času. **Pedagogika volného času** je mladý společenskovědní obor, který se zabývá výchovou ve volném čase a nabývá na významu přibližně od druhé poloviny 20. století.

¹ MALACH, J. *Teorie metodiky výchovy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského Praha, 2007. ISBN: 978-80-86723-29-7, s. 75

Pedagogika volného času používá v souvislosti s prací s dětmi a mládeží školního věku dva pojmy: výchova ve volném čase a výchova mimo vyučování. Oba tyto pojmy jsou si blízké, nejsou však totožné.

Výchova ve volném čase je pojem, který zahrnuje nejen výchovu dětí a mládeže, ale i dospělých včetně seniorů (má širší vymezení vzhledem k věku). Pojem **výchova mimo vyučování**, zahrnuje nejen aktivity volného času jako odpočinek a zábavu, ale zahrnuje i oblast dětských povinností jako je příprava na vyučování (má širší vymezení vzhledem k obsahu).

Výchova mimo vyučování se vymezuje těmito čtyřmi znaky: probíhá mimo povinné vyučování, probíhá převážně ve volném čase, je institucionálně zajištěna a probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny (Pávková, 2008).

1.1 Požadavky na realizaci výchovy v době mimo vyučování

Výchovná práce ve školní družině má svá specifika. Její organizace vzdělávání se výrazně liší od vzdělávání ve škole. Z charakteru výchovy ve volném čase, v době mimo vyučování lze na základě bohatých zkušeností formulovat několik specifických požadavků. Tyto požadavky představují strategii výchovné práce ve školní družině (Pávková, 2008).

- Požadavek pedagogického **ovlivňování volného času** je chápán jako citlivé pedagogické vedení dětí k rozumnému a účelnému využívání volného času navozováním, rozvíjením a usměrňováním dětských zájmů.
- Požadavek **jednoty a specifčnosti** vyučování a výchovy mimo vyučování zdůrazňuje společný výchovný cíl – rozvoj osobnosti. V době mimo vyučování je tohoto cíle dosahováno specifickými prostředky. Princip obsahuje i požadavek spolupráce vychovatelů s pedagogy a předpokládá možnost kompenzace těchto dvou oblastí výchovy.
- Požadavek **dobrovolnosti** je podstatným požadavkem, ale má však i určitá omezení, jde o relativní dobrovolnost. Pedagog vytváří podmínky a navozuje takové situace, aby děti nabízený program přijaly dobrovolně. Vychází z potřeb a přání dětí a usiluje o jejich vhodnou motivaci.

- Požadavek **aktivity** předpokládá vedení účastníků k aktivnímu podílu na všech fázích činnosti, tedy na plánování, přípravě, realizaci i hodnocení. Podmínkou je podporování iniciativy, nápaditosti a samostatnosti včetně uplatňování samosprávných prvků (participace).
- Požadavek **seberealizace** vyjadřuje takové strukturování činností, aby v nich mohl jedinec uplatnit své specifické vlohy a schopnosti, a tím být tak v některé oblasti lidské činnosti úspěšný. Zde může najít uplatnění i dítě méně úspěšné ve škole a prožít tak úspěch, jenž je velmi významný pro zdravý duševní vývoj (kompenzační funkce).
- Požadavek **pestrosti a přitažlivosti**. Tento požadavek se týká obsahu, metod i forem práce a jejich střídání. Předpokládá vyváženost mezi organizovanými a spontánními činnostmi a respektování individuálních zájmů a potřeb dětí. Upřednostňuje zařazování takových činností, které přispívají k odstraňování únavy, regenerace duševní a fyzické síly a vhodným způsobem kompenzují činnosti při vyučování. Zde je také obsažen požadavek odpočinkového a rekreačního zaměření.
- Požadavek **zajímavosti a zájmovosti**. Tento požadavek zdůrazňuje význam zájmových činností, které tvoří nejdůležitější součást obsahu výchovy mimo vyučování. Uspokojování, podněcování, rozvíjení, prohlubování a kultivace zájmů je jedním z podstatných úkolů této výchovné oblasti. Nabízené zájmové činnosti mají být pestré a odpovídat zájmům, jež se s věkem mění a vyvíjejí.
- Požadavek **citlivosti a citovosti**. Požadavek určuje pedagogovi zvýšenou citlivost při vedení a motivování činností, kdy působí nejen na rozumovou, ale také na emoční doménu jedince. Činnost má v účastnících vytvářet především kladné emocionální zážitky.
- Požadavek **orientace na sociální kontakt**. Požadavek zdůrazňuje, že volný čas by měl být prožíván v interakci s ostatními lidmi, s přáteli. Každý by měl být přijímán a mít ve skupině své místo.
- Dalšími požadavky jsou požadavek **efektivity** a s tím souvisí požadavek **kvality a evaluace**.

„Každý pedagog a zařízení se musí pravidelně zamýšlet, zda se jim daří dosahovat svých cílů (vnitřní evaluace), a jsou schopni prokázat výsledky své činnosti a hospodárného využívání zdrojů i navenek (vnější evaluace)“.²

Pro výchovu ve volném čase, v době mimo vyučování platí mimo těchto specifických požadavků i jiné rozmanité požadavky, které do určité míry zaručují účinnost výchovy. Jsou to např. požadavky formulované J. A. Komenským – postup od blízkého ke vzdálenému, od jednotlivého k obecnému, od známého k neznámému apod.

1.2 Cíle školní družiny a klíčové kompetence

Základním znakem výchovy je její cílevědomost. Cíl je základním a nezbytným předpokladem každého pedagogického působení. Vychovatel si při své výchovné činnosti stanovuje směr svého snažení, přiměřené cíle, volí prostředky, jimiž chce cílů dosáhnout, a také hodnotí výsledky svého snažení. Na jasně stanovených cílech závisí také možnost pozdějšího hodnocení a sebehodnocení.

Výchovné cíle při práci s dětmi mohou mít různou míru obecnosti. Výchova ve volném čase má své specifické obecné i dílčí výchovné cíle. Obecným cílem výchovy ve volném čase, mimo vyučování je naučit děti hospodařit s volným časem a rozumně ho využívat. Z těchto obecně formulovaných cílů můžeme odvodit řadu cílů dílčích. Mezi dílčí cíle patří rozvíjení zájmů dětí a jejich specifických schopností nebo vést děti ke zdravému životnímu stylu apod. Dílčí výchovné **cíle** při práci s dětmi můžeme také formulovat podle různých hledisek, a to podle věku dětí, složek osobnosti, složek výchovy nebo druhu činnosti.

Klíčové kompetence

Činnost školní družiny jako součást vzdělávací soustavy má ústít v získávání tzv. klíčových kompetencí. Klíčové kompetence představují **cíl**, ke kterému má směřovat veškeré vzdělávání, tedy i vzdělávání ve školní družině.

² HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portal, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, s. 77-79

Za klíčové kompetence jsou považovány: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence pracovní a kompetence k trávení volného času.

B. Hájek vymezuje pojem kompetence následovně: „kompetence je souhrn znalostí, schopností a praktických dovedností a s nimi souvisejících postojů i hodnotových orientací, které jsou předpokladem k výkonu činností.“³ Kompetence jsou tedy soubory činnostně zaměřených a prakticky využitelných výstupů (výsledků) pedagogického působení, které pak má dítě umět využít v praxi.

Družina podněcuje děti ke vzdělávání pouze na základě zájmu a podle svých časových a jiných možností. Vzhledem k těmto skutečnostem hovoříme spíše o rozvíjení a upevňování prvních pěti kompetencí (kompetence k učení, k řešení problémů, sociální, občanská) ve školní družině.

Základní kompetencí pro družinu je **kompetence k trávení volného času** – dítě umí účelně trávit svůj čas a smysluplně ho využívat, umí si vybrat zájmovou činnost podle svých dispozic, rozvíjí své zájmy v organizovaných i individuálních činnostech a umí odmítnout nevhodné nabídky pro trávení volného času.

1. Kompetence k učení – dítě vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, učí se nejen spontánně, ale také vědomě, samostatně pozoruje a experimentuje, umí získávat vědomosti z různých pramenů a zdrojů, získané poznatky dává do souvislostí a zkušenosti uplatňuje v praktických situacích a v dalším učení.

2. Kompetence k řešení problémů – dítě si všímá dění i problémů, které ho motivují k řešení podobných problémů a situací, problém se učí pochopit, promýšlí a plánuje řešení problému, hledá různé způsoby řešení problémů, ověřuje prakticky správné řešení problémů a chápe, že vyhýbání se problémům nevede k cíli.

3. Komunikativní kompetence – dítě umí vyjádřit vlastní názor, otázky i odpovědi vyjadřuje vhodně formulovanými větami, komunikuje bez ostychu s vrstevníky i dospělými, dokáže promluvit na veřejnosti, účinně se zapojuje do diskuse, umí řešit konflikty a dokáže vyjadřovat své kladné pocity ve vztahu k sobě i okolnímu prostředí. Komunikuje kultivovaně.

³ HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. 1. vyd. Praha: Portal, 2007. ISBN 978-80-7367-233-1, s. 21

4. Sociální a interpersonální kompetence – dítě se učí plánovat, organizovat, řídit a hodnotit, odhaduje rizika svých nápadů, k úkolům a povinnostem přistupuje odpovědně, samostatně rozhoduje o svých činnostech a uvědomuje si, že za ně odpovídá a nese důsledky. Rozpozná vhodné a nevhodné chování, podílí se na vytváření příjemné atmosféry v týmu, ve skupině spolupracuje a dokáže se prosadit i podřít.

5. Občanská kompetence – dítě si uvědomuje svá práva i práva druhých, vnímá nespravedlnost, agresivitu, šikanu a dovede se jim bránit. Chová se zodpovědně, dbá na osobní zdraví své i druhých. Váží si tradice a kulturního dědictví, které chrání a podílí se na rozvoji kvalitního životního prostředí.

Je důležité si uvědomit, že do školní družiny přicházejí děti s různého sociálního prostředí, s různou mírou předchozích zkušeností a s odlišnými dispozicemi. Z těchto důvodů bude dosahování cílů u jednotlivých dětí různé, dle jejich věku a individuálního a osobnostního rozvoje.

2. Funkce školní družiny

Výchova ve volném čase, v době mimo vyučování má své zvláštnosti v oblasti cílů, podmínek i pedagogických prostředků. A také má i své specifické funkce. Základními funkcemi školní družiny je: funkce **výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní**.

Funkce školní družiny je především sociální, má pro děti významnou roli v oblasti výchovné, která je dnes právem považovaná za rovnocennou vzdělávání, je do ní včleněna složka osobnostní, sociální etická a morální.

V současné době se klade zvláště velký důraz na funkci **výchovně vzdělávací**. Spočívá v záměrném a cílevědomém formování osobnosti vychovávaných jedinců a dosahování reálných cílů pomocí promyšleně volených pedagogických prostředků. Nabízí se možnost působení na všechny složky osobnosti, tělesnou, psychickou i sociální. Zvláště umožňuje uspokojovat a kultivovat potřeby, usměrňovat, rozšiřovat a prohlubovat zájmy, objevovat a rozvíjet specifické schopnosti vychovávaných jedinců. Prostřednictvím pestrých a zajímavých činností lze děti motivovat k osobnostně i společensky žádoucímu využívání volného času a utvářet žádoucí rysy osobnosti.

Výchovné působení ve volném čase má podporovat různými způsoby zdravý tělesný, duševní a sociální vývoj, což je úkolem funkce **zdravotní**. Zdravotní funkce spočívá ve střídání činností různého charakteru – duševní a tělesné činnosti, práce a odpočinku, činnosti organizované a spontánní. Velký význam má poskytování příležitostí k pohybu a tím kompenzovat dlouhé sezení při vyučování. Ke zdravému duševnímu vývoji má školní družina přispívat i tím, že umožní dětem pobyt v příjemném prostředí a nabídkou činností, která je baví a přináší jim uspokojení. Neopomenutelné je i dodržování zásad bezpečnosti.

Sociální funkce spočívá v utváření žádoucích sociálních vztahů a přispívá k socializaci dítěte. Volnočasové skupiny mívají pestrou strukturu z hlediska věku a sociálního postavení. Výchovně-vzdělávací zařízení umožňují v době mimo vyučování vyrovnávat rozdíly mezi nestejnými materiálními i psychologickými podmínkami v rodinách a tím pomáhat zejména dětem z méně podnětného či z konfliktního

rodinného prostředí. To vše dává mnoho příležitostí pro rozvoj sociálních kompetencí, komunikativních dovedností, sociální interakce a percepce.

V programech školní družiny se stále více prosazuje důraz na **prevenci** negativních jevů jako je agresivita nebo netolerance. Výchova ve školní družině má působit na utváření pozitivních vlastností a tlumit nežádoucí vlastnosti osobnosti.

Následující dvě podkapitoly se podrobněji zabývají funkcí výchovně-vzdělávací (2.1) a sociální (2.2).

2.1 Výchovně-vzdělávací funkce školní družiny a ŠVP

Školní družina je vnímána jako součást školy. Veřejnost posuzuje školu také podle toho, co jsou tato zařízení schopna nabídnout dětem v jejich volném čase. Rodiče požadují od družiny nejen sociální službu („hlídání“ a zajištění bezpečnosti), ale také smysluplné rozvíjení zájmů a nadání svých dětí.

Jednou ze základních funkcí družiny je funkce výchovně-vzdělávací. Vzdělávání v době mimo vyučování však probíhá odlišně, než je tomu při školním vyučování. Dosahování cílů v programu vzdělávání v družině je založeno na dobrovolnosti a zájmu dětí.

Protože rodiče mají právo vědět, co jejich děti budou v družině dělat, jakými činnostmi se budou zabývat a jaké aktivity budou přispívat k jejich rozvoji, musí mít každá školní družina svůj vzdělávací program, který je přístupný veřejnosti. Vzdělávací program je povinný pedagogický dokument určený vychovatelům, kteří podle něj pracují. Současně může sloužit i jako „náborový materiál“ pro přihlášení dětí do družiny.

Školní vzdělávací program vychází ze školského zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, který nabyl účinnosti 1. ledna 2005. Pro školy ho vydalo Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR. Podle výše jmenovaného zákona mají mít všechny školské subjekty své školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP).

Vzhledem k tomu, že tento dokument má velice široké určení, tak si každé školské zařízení tvoří podle svých priorit svůj vlastní ŠVP, který z tohoto dokumentu

vychází. ŠVP formuluje, jak nejvhodněji a nejefektivněji pedagogicky působit na děti, aby co nejlépe využívali svůj volný čas, a to s ohledem na místní podmínky. ŠVP propojuje jednotlivé výchovné a vzdělávací činitele s ohledem na strategii pedagogiky volného času. Má promýšlet, plánovat a realizovat společné činnosti a vést k týmové práci.

Obsahem vzdělávání ve výchově mimo vyučování je naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti. Struktura tohoto programu pro zájmové vzdělávání není závazně stanovena, tak jak je tomu při základním vzdělávání.

Jednou z možností, jak lze pojmout ŠVP, je rozpracování obsahu do dílčích tématických bloků. Vychovatel musí při tvorbě programu pro družinu vycházet z možností svých, potřeb a věku dětí a také podmínek školy.

Obecné cíle vzdělávání stanovené školským zákonem platí i pro ŠVP zájmového vzdělávání ve školní družině. Výše citovaný školský zákon jej formuluje následovně (viz § 44): *„Základní vzdělávání vede k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí, být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám, poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění.“*⁴

Školní družina si tyto základní cíle vzdělávání musí ještě doplnit o své cíle specifické a to - vychovávat k smysluplnému využívání volného času a vybavovat děti dostatkem námětů pro naplňování volného času. O cílech školní družiny pojednávala kapitola 1.2 Cíle školní družiny a klíčové kompetence.

Každá činnost, a pedagogická obzvlášť, vyžaduje zpětnou vazbu. Vychovatel má pravidelně hodnotit a zamýšlet se, zda se mu daří dosahovat výchovně-vzdělávacích cílů. Posuzuje, co se podařilo nebo co má udělat příště lépe. Jde buď o vnější hodnocení (evaluaci), zda je schopen prokázat své výsledky navenek nebo o vnitřní evaluaci (sebehodnocení).

⁴ HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. 1. vyd. Praha: Portal, 2007. ISBN 978-80-7367-233-1, s. 19

ŠVP a požadavky na realizaci výchovy v době mimo vyučování

Při realizaci ŠVP a dosahování výchovně-vzdělávacích cílů ve školní družině, nesmíme zapomínat na požadavky a poslání družiny. Školní družina nesmí „sklouznout“ do kopírování školního vyučování nejen v obsahu, ale i v postupech a zaměření činností i v hodnocení výsledků u dětí. Jestliže má mít družina poslání volnočasového zařízení, pak se musí výrazně odlišovat od školního vyučování.

O strategii výchovné práce ve školní družině pojednávala kapitola 1.1 Požadavky na realizaci výchovy v době mimo vyučování.

Dosahování cílů zaznamenaných v programech a tématických plánech mají být založené na dobrovolnosti a zájmu dětí.

2.2 Sociální funkce školní družiny

Význam jednotlivých funkcí se ve výchově ve volném čase v průběhu historického vývoje mění. U prvních institucí, které pečovaly o děti školního věku, byla na prvním místě funkce sociální. Bylo důležité děti ohlídat, poskytnout jim přijatelné zázemí a zaměstnat je.

Sociální funkci výchovy ve volném čase, v době mimo vyučování můžeme dnes chápat více způsoby. Nejčastěji je chápána jako zajištění bezpečnosti a dohledu s odpovídajícím zaměstnáním v době, kdy skončilo vyučování. Tato funkce však může mít i jiné pojetí. Lze ji chápat jako funkci, která spočívá v utváření žádoucích sociálních vztahů a přispívá k uspokojování sociálních potřeb dětí.

Skupina ve školní družině představuje pro děvčata a chlapce jakýsi malý model společnosti a vytváří ideální prostředí pro jejich sociální učení. Družina má většinou pestrou strukturu z hlediska věku i sociálního postavení. To vše dává mnoho příležitostí pro rozvoj sociálních kompetencí. Pro vychovatele je důležité vytvořit z většího počtu „náhodně“ vybraných dětí skutečně soudržnou skupinu. Naučit děti žít ve skupině je velice důležité, protože v dospělosti se všechny stanou členy nejrůznějších pracovních i jiných kolektivů, kde je soudržnost předpokladem dobré spolupráce.

Činnosti ve školní družině mají děti vést k vzájemné spolupráci a souhře. Je nutné dávat příležitost všem dětem, nejen těm průbojným, které se samy prosazují, ale i

těm, které se drží stranou, aby se povzbudila jejich sebedůvěra. Méně průbojné jedince je potřeba povzbudit a častěji chválit.

Zvláště u nových tvořících se skupin se musí vychovatel snažit ovlivňovat a korigovat dění ve skupině tak, aby každé dítě získalo přijatelné postavení mezi svými vrstevníky. Ve skupině dětí dochází k vzájemnému srovnávání a ke konfrontování svých názorů s ostatními. Postupem času se mezi nimi začíná vytvářet složitá struktura sociálních vztahů. Je to hlavně vychovatel, kdo výrazně ovlivňuje dění ve skupině a má vliv na to, co se bude dít. Rolí vychovatele se bude dále podrobněji zabývat kapitola 4. Osobnost vychovatele ve školní družině.

3. Podmínky a prostředky výchovy ve školní družině

Výchovný proces probíhá ve složitých a rozmanitých **podmínkách**. Tyto podmínky lze rozlišit na vnitřní a vnější. **Vnitřními** podmínkami rozumíme věkové a individuální zvláštnosti vychovávaných jedinců. Pod **vnější** podmínky zahrnujeme prostory, materiální vybavení a působení významných jednotlivců i sociálních skupin apod.

*„Podmínky výchovy ve volném čase, v době mimo vyučování mají své zvláštnosti. Z hlediska **vnitřních** podmínek je důležité, že ve volném čase mají pedagogové dostatek příležitostí pro respektování a rozvíjení individuálních znaků osobnosti, zejména zájmů, schopností a potřeb. Znalost věkových zvláštností, zejména zájmů, schopností a potřeb je pro vychovatele, který pracuje s dětmi ve volném čase, velmi důležitá.“⁵*

Vychovatel pracuje často s věkově heterogenními skupinami, s dětmi různého věku a proto je otázka stanovení výchovných cílů i volba pedagogických prostředků v těchto podmínkách velmi aktuální a její řešení klade na pedagoga velké nároky.

„Pro zjišťování informací o vnitřních a vnějších podmínkách výchovy pedagog používá metody pedagogické diagnostiky: pozorování, rozhovor, analýzu výsledků činnosti. Lze používat i všechny ostatní diagnostické metody. Pro zjišťování zájmů je možné uplatnit dotazníky.“⁶

K dosahování svých výchovných cílů používá pedagog výchovné **prostředky**.

V tomto pojetí sem patří metody, formy, obsah a materiální prostředky.

Obsah výchovy ve volném čase u dětí v době mimo vyučování má výrazně činnostní charakter, proto obsah bývá často vymezen výčtem výchovně-vzdělávacích činností, patří sem činnosti odpočinkové, rekreační a zájmové. Odpočinkové činnosti umožňují dětem odstranit únavu z vyučování, zájmové činnosti dávají dětem příležitost k uspokojování svých zájmů a v rekreačních činnostech převažují organizované aktivity

⁵ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portal, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, s. 73

⁶ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portal, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, tamtéž

dle předem dohodnutého plánu vychovatele s dětmi. Organizované a spontánní činnosti by měly být vyvážené.

Způsoby, jimiž vychovatel dosahuje stanovených cílů, jsou označovány jako výchovné **metody a formy**. Nejčastější rozdělování metod je na slovní, názorné a metody praktických činností. Na metodu praktických činností se klade při práci s dětmi zvláštní důraz, protože je to metoda povzbuzující aktivitu dětí. Ze slovních metod má zvláštní význam při práci s dětmi ve školní družině metoda rozhovoru. Vhodně a taktně vedený rozhovor vychovatele s dítětem má dobrý výchovný efekt. Velký důraz se klade na působení osobního příkladu vychovatele. „Dobrý pedagog dokáže reagovat na neočekávané situace a vhodně je využít. Má možnost ovlivňovat režim dne, životní styl, v běžných životních situacích utvářet žádoucí formy chování“... „Vychovatelé mají možnost s mladými lidmi hovořit, vyjadřovat své názory a stanoviska, diskutovat s nimi. Všechny tyto postupy, byť neplánované, se při vhodném uchopení stávají významnými pedagogickými **prostředky**.“⁷

Z výchovných forem jsou ve školní družině nejčastěji používané cvičení, hry, soutěže a vycházky. Za žádoucí se považuje převaha skupinových forem práce (malé skupiny) se zdůrazňováním individuálním přístupem.

Následující dvě podkapitoly se podrobněji zabývají vnitřními (3.1) a vnějšími (3.2) podmínkami výchovy v době mimo vyučování.

3.1 Vnitřní podmínky výchovy

Vnitřními podmínkami rozumíme **věkové a individuální zvláštnosti** vychovávaných jedinců.

Období **mladšího školního věku** je velice důležitým věkovým obdobím dítěte, které má dalekosáhlé důsledky pro jeho další vývoj. Toto věkové období je spojeno, v souvislosti se svým vstupem do školy, se zrodem pracovitosti a silnou potřebou předvést se v tom nejlepším a mít úspěch. Pokud jsou okolnosti pro dítě příznivé tím, že dítěti jeho pracovní úsilí přináší takové zkušenosti jako je radost z úspěchu a zadostiučinění z dosažených výsledků, potom se u něj aktivizuje celá řada cenných

⁷ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portal, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, s. 75

osobnostních vlastností, jako je píle, soustředěnost, zdravá ctižádostivost a zodpovědnost za své výsledky (Helus, 2003).

Naopak negativně na vývoj dítěte a utváření jeho osobnosti působí, když jeho pracovitost není podchycena a povzbuzována. Úkolem pro vychovatele je tedy připravovat a vytvářet pro děti tohoto věku takové podmínky a příležitosti, které jsou pro ně lákavou nabídkou projevit své schopnosti a zažít pocit uznání. Nutné je vyvarovat se přitom porovnávání mezi dětmi navzájem a namísto toho porovnávat výkon dítěte s jeho výkonem předchozím. Opakující se neúspěchy mohou být příčinou pocitu méněcennosti, která se posléze může stát i trvalým rysem osobnosti.

Neméně důležitým úkolem pro vychovatele je přihlížet i k **individuálním zvláštěnostem** vychovávaných jedinců a nahlížet na každé dítě jako na osobnost. Každé dítě je jedinečnou neopakovatelnou osobností se svým prožíváním, představami a chováním. Z. Helus chápe „*osobnost jako soustavu vlastností, charakterizujících celistvou individualitu konkrétního člověka, zaměřeného na realizaci životních cílů a rozvinutí svých potencialit.*“⁸ Jádrem osobnosti pak výše jmenovaný autor nazývá schopnost autoregulace, sebeřízení a sebeovládání. Pro vychovatele je důležité vnímat osobnost dítěte jako celistvou se svou strukturou charakteristik a zaměřeností jedince v podobě svých potřeb, motivů, zájmů a hodnotové orientace.

3.2 Vnější podmínky výchovy

Pod vnější podmínky zahrnujeme prostory (budova školy, třídy), materiální vybavení (vybavení technikou, funkčním nábytkem), hygienické podmínky, působení významných jednotlivců (osobnostní vlastnosti a způsoby komunikace) a sociálních skupin. Všechny zmíněné faktory se navzájem ovlivňují, působí komplexně a ve vzájemných souvislostech.

„Základními požadavky na prostředí, ve kterém probíhají činnosti volného času dětí a mládeže, jsou: bezpečnost, snadné udržování pořádku a čistoty, dostatek prostoru, přiměřené vybavení odpovídajícím nábytkem a dalším zařízením, splňování

⁸ HELUS, Z. *Osobnost a její vývoj*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-125-7, s. 3

estetických kritérií (která jsou však proměnlivá) a inspirace pro sociální kontakty a komunikaci.“⁹

Pro vnější prostředí je významné přiměřené množství podnětů, protože nedostatečně podnětné prostředí přináší nudu, ale stejně rizikovým faktorem může být zahlcení podněty, což může přinášet stres.

Nejdůležitější součástí vnějšího prostředí, na niž emočně reagujeme, jsou vztahy. Ve skupině dětí dochází ke vzájemnému srovnávání a ke konfrontování svých názorů s ostatními. Postupem času se mezi dětmi začíná vytvářet složitá struktura sociálních vztahů. Děti potřebují možnosti vlastního uplatnění při činnostech, tím vzniká vědomí vlastní ceny pro vznikající skupinu a ta je pro děti velmi důležitá. Dítě musí zažívat pocit, že ostatní stojí o to, aby se podílel na společných činnostech a současně mít možnost i někdy selhat, aniž by ho chyby nebo omyly vyřadily ze skupiny dětí či ubraly na jeho postavení, které mezi nimi má.

Úkolem pro vychovatele je, snažit se ovlivňovat a korigovat dění ve skupině tak, aby každé dítě získalo přijatelné postavení mezi svými vrstevníky. Toto náročné, každodenní vytváření pozitivní atmosféry je nezbytné pro naplňování potřeby jistoty, bezpečí a blízkých vztahů mezi dětmi.

Soubory všech těchto aspektů, které působí na všechny zúčastněné přes jejich emoční složku jejich osobnosti, působí a ovlivňují celý výchovně vzdělávací proces ve školní družině.

Klima skupiny je závažné téma, kterému je dlouhodobě věnována pozornost u nás i v zahraničí. Klima je jev značně sociální a skupinový, je utvářeno vztahy jak v pozitivní, tak v negativní rovině. V terminologické oblasti školního klimatu neexistuje jednotnost ve vymezení a chápání pojmů a vztahů mezi nimi. V pedagogické teorii se používají pojmy emocionální klima, sociální klima, pracovní klima, klima třídy atd. Jako sociální klima jsou označovány dlouhodobé jevy, typické pro danou třídu, skupinu nebo školu. Těmito jevy je myšleno ustálené vnímání a prožívání všech jednotlivců skupiny toho, co se ve skupině děje, jak toto dění hodnotí a vidí. Na podílení klimatu se podílejí všichni jednotlivci vzájemnými interakcemi a komunikací ve skupině. Pod pojem sociální klima patří i další faktory, které jsou uvedeny na začátku této kapitoly

⁹ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portal, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, s. 223

jako fyzické prostředí, ve kterém se skupina zdržuje, velikost místnosti, osvětlení, uspořádanost a úprava prostředí, vybavenost a funkčnost prostředí aj.

Zásadním tvůrcem sociálního klimatu je ale vychovatel, který se má snažit vytvořit spolu s dětmi vlídné prostředí, do něhož se budou každý den těšit. Předpokladem pro vybudování dobré skupinové atmosféry je, všímat si vzájemných vztahů mezi dětmi a klást důraz na vzájemnou pomoc, ohleduplnost a slušné jednání. Pokud se podaří vytvořit ve skupině atmosféru pohody, má toto klima pozitivní vliv na všechny členy skupiny.

4. Osobnost vychovatele ve školní družině

Postavení vychovatele je v porovnání s učitelem dosti odlišné, je pro děti spíše přítelem, který radí, doporučuje, podněcuje a usměrňuje. Ve své práci není vázán vzdělávacími standardy a při plánování činnosti vychází zejména z přání a potřeb dětí.

Výchova ve volném čase bývá označována jako neformální, z toho vyplývá, že u vychovatelů školní družiny převažuje podíl neformální autority a s tím je spojena nutnost imponovat jako osobnost. Vzhledem k požadavku **dobrovolnosti** při účasti na výchovných činnostech je důležitou vlastností vychovatele umět děti vhodně motivovat k činnostem. S tím souvisí další velice významný požadavek na vychovatele, a to požadavek **dobrého vzájemného kontaktu** mezi vychovatelem a vychovávanými. „Vychovatel by se měl snažit o osobní vztah s každým dítětem, založený na vzájemné důvěře, který se přenáší i na vztahy mezi dětmi navzájem.“¹⁰

Tento vzájemný vztah mezi vychovatelem a dítětem má své zvláštnosti. V porovnání se vztahem rodič - dítě je tento vztah formálnější, ale ve srovnání se vztahem učitel - žák je naopak tento vztah méně formální. Pro vychovatele je důležité najít vhodnou hranici pro míru formálnosti a přátelskosti mezi dítětem a jeho osobou a udržovat tento vztah v žádoucím poměru.

Vychovatel má být pro děti i vzorem v řešení problémových situací, pokud je jeho přístup direktivní a trestající, ukazuje dětem špatný model chování k ostatním ve skupině.

*„Za účinné způsoby jednání vychovatele se považuje takové, kdy vychovatel klade na děti přiměřené požadavky v přiměřené míře, ale zároveň bere v úvahu jejich názory, hovoří s nimi, poskytuje prostor pro jejich nápady a přání. Za odlišné názory není dítě trestáno. Originalita je oceňována. Vychovatel se snaží přesvědčit děti o správnosti svých názorů. Jednání s dětmi vychází ze vzájemného respektu v podobě partnerských vztahů, s úctou k dítěti, ale i s vyžadováním úcty k vlastní osobě. Tento styl výchovy, nazývaný též **demokratický**, předpokládá za všech okolností slušné jednání, upřímné, ale taktní vyslovování vlastních názorů, vzájemný respekt. Z pozice*

¹⁰ ZELINOVÁ, M. *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*. Praha: Portal, 2007. ISBN 978-80-7367-197-6, s. 54

*vychovatele předpokládá i promyšlenou taktiku, reálné zhodnocení osobnosti dítěte a vyzvedávání především kladných vlastností. Vychovatel zná schopnosti dítěte, jeho úspěchy, všímá si žádoucích projevů chování a rysů osobnosti a vychází z nich ve svém výchovném působení. Negativní projevy a vlastnosti nejsou opomíjeny. Upozornění na ně by mělo být taktní“.*¹¹

4.1 Komunikace při činnostech ve školní družině

Vychovatel má při činnostech ve školní družině podporovat vzájemnou komunikaci mezi dětmi a současně i usměrňovat její průběh.

Mimoškolní zařízení jsou po rodině a škole nejdůležitějším sociálním prostředím dítěte školního věku, kde tráví volný čas a získává komunikativní zkušenosti při kontaktu s vrstevníky. Ze vzájemných interakcí mezi sebou děti objevují, co si mohou dovolit a co ne.

Děti mají od přírody sklon k přímému vyjadřování svých pocitů. Je důležité, aby pocit svobody neboli vyjadřovat se, nebyl ohrožen tím, že jim to někdo bude vytýkat nebo je za to trestat. Jestliže se jejich sebevyjadřování nedostává volného průchodu a nenaučí se svěřovat s případnými nepříjemnými pocity jako je úzkost nebo zloba, pak se projevují nepřímými a mnohdy velmi nevhodnými způsoby. Takové děti zlobí, aby k sobě obrátili pozornost ostatních.

Pokud se děti naučí požádat společensky přijatelným způsobem o to, co potřebují a současně se naučí vyjadřovat své pocity, bude to pro ně nesporná výhoda při kontaktu s ostatními. Když budou umět vysvětlit ostatním, čemu dávají přednost, dokáží pak lépe řešit nejrůznější společenské situace a uvědomovat si také více city ostatních. Budou se umět otevřeně vyjadřovat o věcech, které je znepokojují.

„...pokud děti nekomunikují se svým okolím, uzavírají se do sebe, stávají se z nich samotáři. Takovéto děti jsou pasivní, bez energie, nešťastné a citově závislé. Vzniká u nich úzkost, deprese, strach, obavy, nervozita nebo smutek deprivace, zdá se

¹¹ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portal, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1, s. 135

jím, že je nikdo nemá rád...nebo u nich stoupá agresivita, lži, hádky, děti jsou zlé na ostatní, ničí majetek a dožadují se takto pozornosti“¹².

Pobyt ve školní družině dává mnoho příležitostí ke společným diskuzím na různá témata, která děti zajímají. Při těchto rozhovorech je žádoucí povzbuzovat děti k otevřenému vyjadřování, a aby se dle možností mohli projevit všichni.

¹² ZELINOVÁ, M. *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*. Praha: Portal, 2007. ISBN 978-80-7367-197-6, s. 42

5. Projekty ve školní družině

Celoroční tématické plány práce ve školní družině mohou mít různý charakter. Jednou z možností je rozpracování ročního plánu do měsíčních projektů. Téma projektu se pak promítá do různých činností dle nápaditosti vychovatele a věku dětí. Činnosti mohou mít charakter hry, soutěže či cvičení. Při realizaci připraveného projektu se pak může plánovaná délka zkrátit nebo naopak prodloužit. V průběhu se mohou objevit různé varianty a další cesty, jak v projektu pokračovat a jak ho dál rozvinout.

Tyto měsíční bloky umožňují skloubit jednotlivá témata do přirozených celků, které mají postupnou návaznost a souvztažnost jednotlivých aktivit. Náměty na projekt mohou vyjít ze školního vzdělávacího programu, který nemá být odtržený od reálného života a má vycházet z problému nebo otázky, které se dětí přímo dotýká. Při plánování je proto žádoucí zapojit také děti, aby je téma zajímalo a bylo přiměřené jejich věku. Úkoly řeší děti individuálně nebo ve skupinách. Projekty se zaměřují na zlepšení znalostí a dovedností dětí a současně i na zlepšení vztahů ve skupině. Domnívám se, že pro stmelení kolektivu i pro práci na projektu jsou vhodnější práce ve skupinách. Pozitivní společné zážitky a prožitky dětí při těchto činnostech napomáhají vytvoření soudržné skupiny.

Jednou ze základních podmínek pro práci s projekty je podnětné a neohrožující klima. Klima je jev značně sociální a skupinový. Je vázán hlavně na vychovatele, který je jeho hlavním tvůrcem. Je jím vytvářen a zároveň na něj zpětně působí. Ovlivňuje jeho ochotu vytvářet každodenní příznivou atmosféru. Dobrý vztah dětí a vychovatele je velice důležitým předpokladem pro práci se skupinou. Neméně je však důležitá dobrá spolupráce a důvěra mezi dětmi navzájem uvnitř skupiny. Klima je vytvářeno všemi zúčastněnými „lidskými subjekty“ a tato síť vztahů je „stálou proměnou“ v celodenních sociálních situacích (viz. Kapitola 3.2 Vnější podmínky výchovy).

J. Kratochvílová uvádí v souvislosti ve vztahu projektu a klimatem třídy následující: „*Na jedné straně projekty vyžadují určitou úroveň klimatu třídy, na straně druhé projektová výuka přispívá k bezpečnému a podněcujícímu klimatu ve třídě.*“¹³

¹³ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Pedagogická fakulta – Univerzita Masaríkova, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4, s. 21

Využívání kooperativních skupinových forem práce při realizaci projektu má pozitivní vliv na klima a zlepšuje vztahy mezi dětmi (Kratochvílová, 2009).

Při práci dětí na projektech ustupuje vychovatel do pozadí a vymezuje se širší prostor pro komunikaci mezi dětmi vzájemně, což značně ovlivňuje atmosféru a klima skupiny dětí v družině. O důležitosti vést děti k všestranné a otevřené komunikaci pojednává kapitola 4.1 Komunikace vychovatele při činnostech s dětmi.

5.1 Historické kořeny projektu

Projektování je z historického pohledu spojeno s myšlenkami reformní pedagogiky. Základní metodou v reformní škole byla vlastní práce žáků. Děti například tkaly koberce, samy si vybíraly materiály a zkoušely různé nástroje. Při své práci se dopouštěly mnoha omylů, protože nedostávaly hotové poznatky. Učení spočívalo v samostatném hledání a v řešení problémů. Cílem bylo porozumění světu i sobě samému, děti se měly naučit aplikovat svoje poznatky ve vlastním životě i mimo školu.

Kratochvílová (2009) uvádí, že o zavedení projektové metody do pedagogické praxe se zasloužil profesor Kolumbijské univerzity v New Yorku W. H. Killpatrick (1871-1965) svým článkem „The Project Method“ (1918).

Killpatrick tvrdí: „*děti by se neměly učit abstraktním pojmům a definicím na teoretické úrovni, ale formou rozhovoru, řešením problematických situací apod.*“¹⁴

Killpatrick dále navrhl také schéma projektu: „*stanovení cíle – plánování – provedení – zhodnocení*“.¹⁵

Do povědomí českého školství proniklo projektové vyučování na počátku 20. století. „Staré škole“ se vytýkalo, že opomíjí sociální učení, učivo podává encyklopedicky a opomíjí prožitky i zkušenosti. V souvislosti s hledáním nových přístupů k dětem se projektové vyučování zkoušelo na obecných a měšťanských školách ve dvacátých a třicátých letech 20. století. Významným principem výběru témat byl vztah k regionu. Děti například poznávaly znaky středověku a středověkého hradu na

¹⁴ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Pedagogická fakulta – Univerzita Masaríkova, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4, s. 22

¹⁵ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Pedagogická fakulta – Univerzita Masaríkova, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4, tamtéž

základě výletu na hrad, pozorovaly přelety ptáků apod. Učitelé chtěli, aby děti získávali nejen teoretické vědomosti, ale hlavně praktické zkušenosti na základě vlastní individuální praxe.

Po více než padesátileté pauze se znovu objevilo projektové vyučování v devadesátých letech 20. století. Pro zavádění projektového učení nastala velmi příznivá situace po uzákonění rámcových vzdělávacích programů (viz. Kapitola 2.1 Výchovně-vzdělávací funkce školní družiny). Projekty se staly prostředkem naplnění současných vzdělávacích cílů v současné škole.

Projektová metoda má vzdělávací i výchovnou dimenzi. Motivuje děti tématem, které je pro ně blízké, učí je odpovědnosti, spolupráci, tvořit, diskutovat a formulovat názory. K poznání dochází přirozeně, nenásilně a činnosti jsou spojeny s prožitkem. Děti se zapojují do činností na projektu podle svých individuálních možností a zájmů a dostávají velký prostor k seberealizaci. Výchova za těchto podmínek má napomoci dětem k cestě k vlastnímu objevování a sebeuvědomování. Z těchto důvodů mají projekty důležité místo i v současné pedagogické praxi.

5.2 Pravidla pro úspěšné projektování

Průběh projektu se opírá o čtyři fáze, které stanovil již W. Kilpatrick: záměr – plán – provedení – hodnocení (Kratochvílová, 2009).

Plánování, příprava, realizace, prezentace a hodnocení projektu představuje poměrně složitý proces, v němž jednotlivé fáze na sebe průběžně navazují. Podmínkou pro úspěšný projekt je vnitřní **motivace**, která má podnítit aktivitu dětí. Dítě musí úkol přijmout, když ho zaujme, má chuť ho řešit a dokončit. Jestliže ho úkol zaujme, podníti se u něj složka emocionální a volní. Aby dítě úkol přijalo, musí mít pro něj smysl a osobní přínos.

Základní **problém**, který je hlavní strategií v projektu je jasně navržený **úkol**, problém k řešení, který má být pro děti lákavý a spjatý s jejich reálným životem. Při **plánování** určujeme typ činností, rozdělujeme role a úkoly, uvažujeme o časovém rozprostření, o použití pomůcek apod. Při **realizaci** projektu je nutné sledovat, zda skutečné cíle odpovídají možnostem dětí, zda je motivují, podněcují rozvoj jejich

schopností a zda jsou výchovné. Cílem projektu není zavalit děti prací, projekt má probíhat v klidu a pohodě. Při projektu se hlavní aktivita přesouvá na děti. Vychovatel vystupuje jako prostředník, podněcovatel a hodnotitel

Důležitou roli hraje **výsledek**, produkt činnosti, který má představovat něco důležitého, smysluplného. Při **hodnocení** práce na projektu se obvykle posuzuje celý proces, nejenom výsledek. Hledají se další varianty a postupy. Hodnotí děti i pedagog.

5.3 Používání kooperativních technik při realizaci projektu

Pojem kooperace (z lat. Cooperare – spolupracovat) je pojmem, který se ocitá v zájmu mnoha vědních disciplín – sociologie, politologie, historie, ekonomických a právních věd. Prostor pro zkoumání jevu kooperace se otevírá disciplínám jako je etika, protože vzájemné vztahy mezi jedinci nebo skupinami nejsou upraveny zákony ani předpisy. Při kooperaci je cíl společný více účastníkům, kooperace stimuluje jednotlivce dosáhnout cíle spolu s druhými ve skupině. Kasíková (2007) vymezuje kooperaci slovy: „*kooperace je společná a návazná činnost uvnitř skupiny a navenek, jejíž podmínkou je akceptování společných cílů.*“¹⁶

Projektová metoda přímo vybízí k práci ve skupinkách. Děti jsou spojeny kooperativními úkoly při různých činnostech. Výše zmiňovaná autorka dále píše o blízkém vztahu mezi prací ve skupině a kooperací: „Poukazujeme zde na vztah kooperativního učení se skupinovým vyučováním, které u nás považujeme z historického hlediska za předchůdce kooperativního učení, byť je od sebe odlišuje především důraz na individualitu uvnitř skupiny a systematictější práce se skupinovými procesy a interpersonálními dovednostmi v modelu kooperace“. Projektová metoda nabízí možnost sociálního rozvoje tím, že učí děti spolupracovat, kooperovat, rozvíjí komunikační dovednosti, učí vzájemnému respektu a skloubit individuální zájmy se zájmy společnými. Nabízí možnost seberozvoje dětského JÁ tím, že rozvíjí sebezpoznaní, sebehodnocení, sebeúcty, dítě si uvědomuje své místo a svoje hodnoty.

¹⁶ KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení a vyučování*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Karolinum, 2004. ISBN 978-80-246-0192-2, s. 7

Marušák (2008) navrhuje pro práci s početnou skupinou ve škole skupinové formy práce, jako jednu z hlavních organizačních forem, která umožňuje zapojení všech členů skupiny do programu.

Výše jmenovaný autor píše k velikosti skupin - „*Pracovně nejefektivnější jsou čtyřčlenné až šestičlenné skupiny. Větší skupina komplikuje interakci jednotlivých členů, snižuje se jejich osobní odpovědnost, méně aktivní jedinci mají problémy s uplatněním vlastního názoru, pohledu na věc, nápadu apod.*“¹⁷. Práce ve skupině umožňuje aktivní zapojení všech členů skupiny do programu, přestože se v tomto procesu často uplatňují individualizované strategie, tak ve většině aktivit převažují prvky kooperace a spolupráce. Důležité je sjednotit celou skupinu společným zájmem a zaujetím. Společně nemusí znamenat stejně a jednotně, ale může to znamenat i děleně, na základě vlastních možností a limitů. Pedagog může umocnit potřebnost dítěte tím, že rozdělí úkol na dílčí části, které řeší každý člen skupiny sám, a teprve později spojením dílčích částí dochází skupina k výsledku. V každé skupině dětí najdeme děti, které jsou z různých důvodů na okraji skupiny, v těchto případech platí pravidlo – nedávat tyto děti k těm, kteří je výrazně odstrkují.

I při činnostech ve skupinkách je práce dětí motivována prvky soutěživosti. Skupina, která pracuje rychleji nebo lépe, je vnímána skupinkami ostatních dětí jako soupeř. Sitná (2009), která se zabývá spoluprací žáků ve skupinách při činnostech ve škole, navrhuje velikost a počet skupin volit podle vybrané metody práce. Dále doporučuje pravidelně obměňovat i složení členů pracovního týmu, aby měli děti příležitost se navzájem dobře „pracovně“ poznat a týmově spolupracovat. Tím, že se při činnostech utvářejí různě velké skupiny s měnícími se členy, se podpoří partnerské vztahy i skupinová spolupráce, což má přispět ke zlepšení sociálního klimatu.

Před činností ve skupinkách musí vychovatel motivovat děti pro spolupráci uvnitř skupin i mezi jednotlivými skupinami. Při činnostech je důležité vytvářet atmosféru vzájemné potřeby a provázanosti skupin dětí. Může se to projevit například při závěru práce, kdy hodnotí, čím skupina obohatila ostatní a co zajímavého vytvořila.

¹⁷ MARUŠÁK, R., KRÁLOVÁ, O., RODRIGUEZOVÁ, V. *Dramatická výchova v kurikulu současné školy*. 1. vyd. Praha: Portal, 2008. ISBN 978-80-7367-472-4, s. 20

Pokud se podaří vybudovat v celé skupině atmosféru vzájemné důvěry, zvyšuje se i možnost kritičtějšího přístupu k výsledkům práce skupiny. Stále je důležité zachování pravidla – začínat hodnocení od pozitivních jevů a hodnotit práci a průběh, nikoli děti.

Skupinová práce je jednou z možností, jak pracovat s početnou skupinou ve školní družině.

Praktická část

6. Charakteristika výzkumného problému a cíl výzkumu

Funkce školní družiny je především **sociální**, má spočívat v utváření žádoucích sociálních vztahů a přispívat k socializaci dítěte. Činnosti mají vést k lepšímu sebepoznání, prohloubení specifických sociálních dovedností, nácviku kooperace, zlepšení komunikace a de facto veškeré interakce.

Některé školy a školní družiny jsou přeplněné. V počtu třiceti dětí na jedno oddělení družiny není možné, aby každý řekl každému svůj názor, aby se každému dostalo prostoru pro vyjádření. Jednou z možností jak pracovat s takto početnou skupinou, je práce v menších **podskupinách**. Skupinové formy práce poskytují možnosti sledovat postavení jedinců v rámci skupiny a citlivě je ovlivňovat.

Za žádoucí formu práce ve školní družině se považuje skupinová forma práce se zdůrazňovaným individuálním přístupem (Pávková, 2008). Rozmístění dětí ve třídě má napomáhat, podle výše jmenované autorky, kooperativní atmosféře. Doporučuje vytvořit sezení ve skupinách, které podporuje partnerskou komunikaci mezi dětmi. Skupinové formy práce považuje za vhodnější a účinnější z hlediska pedagogické komunikace, protože při nich vznikají užší vztahy nejen mezi dětmi navzájem, ale i mezi vychovatelem a dětmi. Při rozdělování dětí do skupin nabízí různé způsoby, jež mohou vycházet z přání dětí nebo pokynů vychovatele, hodí se i různé způsoby rozpočítávání.

„Projektová metoda“ přímo vybízí k práci ve skupinách. Tvorba podskupin je zákonitým prvkem skupinové dynamiky. Skupina se stává skupinou teprve tehdy, když mají její členové společný cíl. Čím více se tento cíl stane společným cílem všech, tím lépe by měla skupina pracovat a směřovat k jeho naplnění. Jedna z definic projektu zní *„je to podnik žáků, kteří jdou za určitým cílem“*¹⁸(S. Vrána)

Domnívám se, že k pozitivnímu klimatu třídy a k dobrým vztahům mezi dětmi přispívají všechny **kooperativní techniky** (společné kresby a jiné činnosti). Při projektu

¹⁸ COUFALOVÁ, J. *Projektová vyučování*. Praha: Fortuna, 2006. ISBN 80-7168-958-0, s. 10

vystupuje do popředí sociální hledisko, dává dětem možnost rozvoje sociálních a komunikativních dovedností.

Cílem mé práce je ověření metody projektu ve volnočasových aktivitách. Domnívám se, že projekt a práce ve skupinách má pozitivní vliv na klima třídy, navozuje lepší vztahy mezi dětmi a smysluplná práce na projektu „je těší“. V předkládaném výzkumu jsem se pokusila **pomocí projektů sledovat rozvoj spolupráce mezi dětmi různého věku, schopností i zájmů ve školní družině a působení projektu na klima třídy.**

Práci ve skupinách nemají děti chápat jako organizační opatření, ale má být pro ně východiskem v jejich práci.

6.1 Charakteristika instituce a skupiny

Metodu projektu ve školní družině jsem začala ověřovat při mé výchovatelské praxi od počátku tohoto školního roku, od září 2010.

Pracuji na Základní škole Bezručova 94, Říčany, okres Praha-východ. Je to velká spádová škola pro řadu přilehlých obcí, škola poskytuje základní vzdělání pro žáky 1 až 9 ročníku. Školu navštěvuje 750 žáků, školní družina pracuje v šesti odděleních při kapacitě 180 žáků.

Třídy družin se nachází v půdních prostorách školy, kde neprobíhá školní vyučování. Vybavením a uspořádáním odpovídají potřebám mladšího školního věku. Při počtu 30 dětí na oddělení je ve třídě velmi omezený prostor pro individuální aktivity.

Režim dne se usměrňuje tak, aby odpovídal lidským biorytmům.

12.45-13.30 odpočinková činnost, hygiena, oběd

13.30-15.30 rekreační činnost, pobyt venku

15.30-16.00 hygiena, svačina, didaktické hry

16.00-17.00 příprava na vyučování, individuální činnosti, zájmové činnosti
(změna vyhrazena)

V letošním školním roce je celkový počet přihlášených dětí do mého oddělení 30.

Ze čtvrté třídy je přihlášeno 8 dětí (4 chlapci a 4 dívky) a ze dvou třetích tříd 22 dětí (8 chlapců a 14 dívek). Při práci jsou rozděleny do pěti skupin po šesti dětech. Ve skupinách jsou spojeny vždy děti ze dvou různých školních tříd, dvě skupiny jsou smíšené - chlapci a dívky. Mimo rozdílného věku nejsou v oddělení žádné výrazné rozdíly jak v úrovni mentální či sociální. Každá skupina má vedoucího, který má za úkol koordinaci uvnitř skupiny. Vedoucího si volí skupina dětí sama.

6.2 Náměty projektů

Celoroční tematický plán práce je dál rozpracován do měsíčních témat, podle toho na co se v určitém měsíci zaměřuje. Děti jsou vždy předem seznámeny s tématem projektu, aby se mohly ptát na to, co je zajímavé. Děti samy navrhuji činnosti, které si poznamenávají a zařezují do plánů. Při realizaci projektu se snažím používat různé formy práce, aby všechny děti měly v čem vyniknout. Některé činnosti jsou spíše pracovní, jiné vědomostní. Při práci jsou používány kooperativní techniky. Hlavním cílem práce ve skupinách je výchova dětí k týmové práci.

Tab.: Měsíční projekty

<i>Měsíc</i>	<i>Téma</i>	<i>Projekt</i>
Září	Poznáváme se	Obtisky
Říjen	Místo, kde žijeme	Znáš svoje město?
Listopad	Příroda kolem nás	Co víš o kočce domácí? Znáš zvířata ze ZOO?
Prosinec	Knížka je náš kamarád	Oblíbená kniha
Leden	Lidé kolem nás	Nabídka našeho hotelu, restaurace
Únor	Sport je pro každého	Jak trávit volný čas
Březen	Prstem po mapě	Nabídka naší CK

Sebereflexe vždy ukončuje měsíční téma a odpovídá na otázky: bylo téma vhodné, podporovaly činnosti spolupráci dětí, získaly děti nové poznatky, měly možnost vlastního sebehodnocení.

Očekávané cíle práce ve skupinách: Osobnostní rozvoj (sebehodnocení, sebepoznání) a rozvoj sociálních a komunikativních dovedností (spolupráce v týmu, rozdělení úkolů ve skupině a jejich naplnění, srozumitelně a logicky se vyjádřit, ocenit práci a úspěch jiných skupin).

Rozvíjené klíčové kompetence: K trávení volného času, komunikativní, sociální a interpersonální, k řešení problémů.

7. Moje konkrétní praktická činnost

První téma v měsíci „**Poznáváme se**“ je zaměřeno na vzájemné poznávání dětí z oddělení. Následuje šest dalších uskutečněných měsíčních tematických plánů. Dva z nich „**Místo, kde žijeme**“ a „**Příroda kolem nás**“ jsou popsány podrobněji. Další čtyři obsahují jen náměty činností.

7.1 Tematický projekt „Poznáváme se“

Téma zahrnuje: Seznamovací hry podle M. Zapletala Hry v klubovně a Hry do kapsy od S. Hermochové a J. Neumana, poznávání se při činnostech, společné výtvarné dílo Obtisky, Prázdninový vlak.

Smysl činností: Vzájemné poznávání.

Výstup: Společný plakát Prázdninový vlak, Obtisky.

Předpokládané cíle:

- děti se znají vzájemně jménem
- jsou uvolněné, chovají se k sobě přátelsky
- jsou připraveny na práci ve skupinách

Metody: Slovní – rozhovory, hry zaměřené na rozvoj důvěry a vzájemné spolupráce, hry zaměřené na vzájemné poznávání, kolektivní výtvarná a pracovní díla Obtisky a Prázdninový vlak.

7.2 Tematický projekt „Místo, kde žijeme“

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Téma zahrnuje: Poznávání historie obce a kulturních památek, tematické vycházky, návštěva muzea a knihovny, rozhovory s pracovníky muzea a knihovny, následné využití získaných poznatků, které slouží jako motivace k dalším činnostem, vyprávění, co si děti zapamatovali, kolektivní dílo (plakát).

Projekt: Znáš svoje město?

Smysl projektu: Poznat zajímavým způsobem více historii svého rodiště, případně místa, kam chodí děti do ŠD.

Výstup: Ztvárnění plakátu, prezentace před ostatními.

Předpokládané cíle:

- roztrídí získané informace
- uspořádají informace do logického celku
- sdělí základní informace o památkách
- spolupracují při práci ve skupině
- vyrobí plakát

Metody: Slovní – přednáška, rozhovor, práce s textem (kniha, časopis, internet), výtvarné a pracovní činnosti, výroba produktu (plakát), metoda řešení problému.

Organizace: Práce ve skupinách.

Pomůcky: Psací potřeby, barevné papíry, kreslicí čtvrtky A3, nůžky, lepidla, digitální fotoaparát.

Motivace: Zjištění znalostí o obci formou společného rozhovoru. Položení otázek: „Znáš nějaké památky obce?“ „Umíš o nich říct něco zajímavého?“

Činnosti:

1. den: Historie Říčan – Návštěva Muzea v Říčanech a přednáška pana Jakuba Jukla o historicky zajímavých místech města (zřícenina hradu, kostel sv. Petra a Pavla, bývalá katovna, Mariánský sloup, budova radnice a soudu, Olivovna – léčebna respiračních chorob, prvorepublikové koupaliště Jureček, vlakové nádraží).

- Na délce a obsahu přednášky jsem se předem domluvila s pracovníkem Muzea. Děti si mohly předem připravit otázky. Měly za úkol dělat si poznámky z přednášky (dle dohody dětí - si mohl dělat poznámky jen jeden ze skupiny). Do příštího dne si měly rozmyslet, který historický objekt je nejvíce zaujal.

2. den: Fotografování – Procházka po vybraných historických místech města a fotografování těchto objektů digitálním fotoaparátem školy. Nejlepší snímky mají být použity na projekty dětí.

- Na tématickou vycházku (historická místa Říčan) si měly děti dle možností donést (alespoň jeden ze skupiny) vlastní fotoaparát na focení místních historických objektů. Každá skupina měla za úkol vyfotit svým nebo fotoaparátem školy pár snímků, které

měly být použity na projekty dětí. Každá skupina měla na snímcích zachyceny všechny objekty, které jsme obešli. Při procházce jsme si připomněli klíčové informace k jednotlivým objektům.

3. - 5. den: Projekt „Znáš svoje město?“ - Zástupci skupin vylosují pro svoji skupinu téma pro svoji práci (historický objekt Říčany). Během tří dnů mají skupiny za úkol vytvořit plakát s popisem vylosovaného místa. Děti mají k dispozici internet, kroniku Říčany a vybrané časopisy Říčanského kurýru (měsíčník města). Na projekt jsou použity fotky, které děti nafotily.

- Každé dítě zapsalo na papír název historického místa, který jej nejvíce zaujal. Po sečtení a vyhodnocení „pěti nejzajímavějších historických objektů“ si zástupci jednotlivých skupin vybrali losováním jeden z objektů pro svoji následnou práci na plakátu ve skupině. Úkolem pro skupinu bylo domluvit se na nejpodstatnějších bodech své práce a rozdělit si úkoly mezi sebou při vyhotovení plakátu: z velkého množství informací vytáhnout to podstatné a vytvořit smysluplný text, pracovní a výtvarné vyhotovení plakátu, příprava na prezentaci před ostatními skupinami.

Obrázek 1

Obrázek č. 1: Projekt „Znáš svoje město?“ [Zdroj: vlastní]

6. den: Katovna v Říčanech – Historická přednáška Jakuba Jukla v družině o Říčanské Katovně, katech, hrdelním právu a hrdelních soudech v 17. a 18. století.

- Z důvodu malého časového prostoru na přednášku při výše zmiňované návštěvě muzea a pro velký zájem dětí o katovnu (dětmi vybraný historický objekt) a osobu kata v Říčanech a ostatních souvisejících věcech s touto profesí k nám přišel na přednášku do družiny pan Jukl (pracovník muzea).

7. den: Prezentace – Děti prezentují své práce o historických objektech Říčan – Hrad, Katovna, Nádraží, Jureček, Kostel sv. Petra a Pavla.

- Zástupci jednotlivých skupin (dle volby dětí ve skupině) měli prezentovat svůj plakát před ostatními. Úkolem bylo povědět nebo přečíst základní informace o vybraném historickém objektu a odpovědět na otázky ostatních dětí.

8. den: Průvodcovské zkoušky – Všechny skupiny vyplňují test z historie Říčan a jednotlivý zájemci „Průvodcovské zkoušky“. Zjišťujeme, co jsme si zapamatovali o historii Říčan. Pro nejúspěšnější děti je připraven průkaz průvodce.

- Každá skupina dostala krátký test ze znalostí historie Říčan a společně ho vyplnila. Jednotlivý zájemci se mohli pokusit, vyplněním obsáhlejšího testu, o získání „průkazu průvodce“, počet pokusů nebyl nijak omezen (počet otázek byl 66). Průkaz mohl získat ten, který odpověděl správně na 55 otázek. Průkaz průvodce získalo 18 dětí.

Průvodcovské zkoušky – I. Okruh

Jméno, třída : _____

Datum : _____

Pokus č. _____

1. V jakém slohu je vybudován říčanský hrad? _____
2. Čím je hrad chráněn? _____
3. V kterých letech byl vybudován? _____
4. Kdo ho nechal postavit? _____
5. Jakou vykonával na dvoře funkci? _____
6. Pro kterého panovníka? _____
7. K čemu sloužila jeho spodní část? _____
8. Jaké měla rozměry? Vyber : ☐ 2m x 4m
☐ 18m x 36m
☐ 5m x 13m
9. Co bylo v druhém patře? _____
10. V kterém roce byl hrad dobyt? _____
11. Kým? _____
12. Kdo v té době na hradě pohýval? _____
13. Od kterého století se hrad uvádí jako zpuslý? _____
14. Co se z hradu dochovalo dodnes? _____

Obrázek č. 2: Průvodcovské zkoušky [Zdroj: vlastní]

Test: Znáš dobře svoje město Říčany ?

- 1.) Město Říčany má:
a) 4 000 obyvatel
☒ b) 12 000 obyvatel
c) 8 000 obyvatel
- 2.) Městem Říčany protéká řeka:
a) řeka Vltava
b) řeka Labe
☒ c) řeka Rokyta
- 3.) Budova, podobná zámku, která se nazývá Olivovna je:
☒ a) dětská léčebna pro dýchací-respirační onemocnění
b) muzeum města Říčany
c) domov důchodců
- 4.) Z Římského hradu se dochovala:
☒ a) studna, zeď a zbytek věže
b) dvě patra hradu a věž
c) jedno patro a stáj pro koně
- 5.) Kostel na náměstí – nese jméno:
a) Kostel sv. Anny
☒ b) Kostel sv. Petra a Pavla
c) Kostel Cyrila a Metoděje
- 6.) Město Říčany je vzdálené od Prahy:
☒ a) asi 20 kilometrů
b) asi 30 kilometrů
c) asi 40 kilometrů
- 7.) V Říčanech je železniční trať(vlakové nádraží – ve směru) :
a) Praha – Kladno
☒ b) Praha – Benešov
c) Praha – Brno
-
- 8.) Říčanský hrad nechal postavit:
☒ a) Ondřej ze Všechrom
b) Diviš ze Říčan
c) Oldřich z Křisoudova
- 9.) Pražané a husité dobyli hrad
a) r. 950
☒ b) r. 1420
c) r. 1950

Obrázek č. 3: Test Říčany [Zdroj: vlastní]

- Děti, které neměly zájem o vyplnění testu pro „průvodce“ vytvářely ve skupinkách kvízy. Kvízy měly být určeny pro děti z ostatních oddělení, které se účastní prohlídky vybraných historických objektů Říčan. Prohlídky po městě měly „průvodcovat“ pro ostatní oddělení družin „majitelé“ průkazu průvodce.

- Úkolem pro každou skupinu bylo vyhotovit pozvánku na historickou procházku po obci. Protože nešlo o časově náročný úkol, pracovaly na pozvánce pouze některé děti ze

skupiny. Ostatní připravovali (zkoušeli a radili) svého zástupce – „průvodce“ na jeho následující roli.

Obrázek č. 5: Pozvánka [Zdroj: vlastní]

11. – 15. den: Historické procházky s průvodci – Zástupci jednotlivých skupin (děti s průkazem průvodce) provádí po celý týden ostatní oddělení družin po vybraných historických památkách v Říčanech. Na každý den je připravena pro jedno oddělení družiny procházka po Říčanech s překvapením. Zástupci skupin mají připraveny nakopírované kvízy, které vytvořila jeho skupina a na konci prohlídky je rozdají dětem.

- Zástupci skupin (5 průvodců, 5 pomocníků) provázeli od pondělí do pátku jednotlivé oddělení po zvolených historických památkách obce. Jeden ze skupiny byl průvodce a druhý pomocník. Úkolem pomocníka bylo nést kvízy a plakát své skupiny, který měl sloužit průvodci jako „nápopvěda“. Vybrané děti, každý den, postupně s provázenou družinou obešly všech pět historických památek a při každé zastávce jeden z „průvodců“ řekl několik informací a zajímavostí o objektu. V závěru procházky rozdali „pomocníci“ nakopírované kvízy zúčastněným dětem.

Hodnocení a sebehodnocení dětí: Skupiny vyplňují dotazník na zhodnocení projektu a práce ve skupinách. Nakonec děti plánují další možné rozšíření a pokračování.

Dotazník k projektu: zatrhněte ano x ne, můžete dopsat poznámky

- 1) Projekt se nám líbil?
- 2) Dozvěděli jsme se něco nového?

- 3) Přispěl každý něčím při práci na projektu?
- 4) Hádali jste se?
- 5) Věděl každý, co má dělat?
- 6) Jste spokojeni s prací, kterou jste udělali?

Všechny skupiny hodnotily téma projektu kladně. Jedna skupina přišla s návrhem na pokračování tím, že by vytvořila společenské hry a soutěže (AZ kvíz, Chcete se stát milionářem, Riskuj) s tematikou – historie Říčan. Návrhy na další témata byly: příroda, oblíbené knihy, volný čas – sporty. K práci ve skupinách neměl nikdo výhrady, naopak ji chápali jako výhodu: mohli se navzájem radit a rozdělit si úkoly. Jako negativum vnímali to, že v některých dnech v týdnu odchází více spolužáků na kroužky (angličtina, keramika), takže některé skupiny pracovaly v těchto dnech v menším počtu. V dotazníku všechny skupiny uvedly, že spolupráce ve skupině byla dobrá.

Reflexe: *Dětem bylo umožněno vlastní hodnocení. Z výsledků vyplynulo, že by se námět mohl stát součástí dlouhodobějšího projektu, jehož cílem by bylo „širší i hlubší“ poznání historických částí města. Některé skupiny se rozhodly pokračovat v tématu tím, že budou vytvářet společenské hry s tematikou historie města. Ve skupinách spolupracovali po celou dobu dobře. Dělení ani práce ve skupinách nikoho nepřekvapila. V průběhu bylo vidět jen u dvou skupin občasné malé neshody dle „nálad“ jednotlivců. Většinou šlo o drobné neshody z přestávek z dopoledního vyučování, které si děti brzy „vyříkaly“. V některých dnech pracovali skupiny v menším počtu z důvodu nepřítomnosti spolužáků (nemoc, omluvenka, dřívější odchod, zájmový kroužek). Přesto byla práce všech skupin vyrovnaná a nedošlo k výraznému zpomalení nebo zastavení práce na projektu některé ze skupin. K hodnocení práce docházelo průběžně. Skupiny zvládly uspořádat získané informace do smysluplného textu a pak ho prezentovat. Všechny skupiny vytvořily svůj plakát.*

Námět děti silně motivoval a udržel jejich pozornost až do konce. Inspiroval je i k dalším aktivitám. Velkou motivací pro ně bylo „průvodcovství“ a vše, co s tím souviselo (kvízy, pozvánky...).

I když většina činností byla předem připravena, měli děti dostatek prostoru pro vlastní tvořivost. Velice dobrá byla spolupráce s panem Juklem, který uměl dětem poutavě a

přiměřeně jejich věku podat informace o historických památkách města. Projekt nebyl náročný na materiální zabezpečení. Atmosféra v družině byla velmi dobrá.

Nedostatkem bylo málo časového prostoru pro otázky dětí na pana Jukla, zaměstnance muzea. Z důvodu uskutečnění neplánované přednášky J. Jukla „o hrdelním právu a katech“ kvůli velkému zájmu dětí o toto téma, jsme nestihli návštěvu místní Knihovny (domluvili jsme si náhradní termín).

Z mého pozorování, rozhovorů s dětmi i dotazníků vyplynulo, že děti ve skupinách spolupracovaly dobře. Děti ze dvou skupin uvedly, že se před činností vždy trochu déle „dohadovaly“ než se shodly na tom, jak budou pracovat.

7.3 Tématický projekt „Příroda kolem nás“

Vzdělávací oblast: Rozmanitosti přírody

Téma zahrnuje: Seznámení s pojmem ekosystém, třídění odpadu, testy znalostí z přírody, prohlížení knih a encyklopedií, soutěže, hádanky, rébusy, přesmyčky, výrobky z přírodnin, výrobky z odpadového materiálu.

Projekt: Co víš o kočce domácí? Znáš zvířata ze ZOO? Rostliny.

Smysl činností: Mít odpovědnost vůči přírodě. Získat znalosti a porozumění ekosystémům, včetně vlivů lidské činnosti na životní prostředí.

Výstup: Plakát, výstava výrobků.

Předpokládané cíle:

- umí správně třídit odpad
- třídí odpad ve škole i doma
- osvojení si praktických dovedností pro chování a pobyt v přírodě i při zacházení s přírodou a uplatňování v každodenním životě
- spolupracují ve skupině v průběhu projektu
- rozvoj tvořivosti a představivosti, realizace na dané téma
- pokusy o vlastní originální řešení

Metody: Slovní – rozhovor, práce s textem (knihy, časopisy, internet), výtvarné a pracovní činnosti, výroba produktu (plakát), metoda řešení problému, tématické vycházky, sběr přírodnin.

Organizace: Práce ve skupinách

Pomůcky: plastové láhve, víčka v různých barvách, velký arch balicího papíru, disperzní lepidlo, nůžky, barevné izolepy, přírodniny (kaštany, šípky...), vylišované listy ze stromů a keřů

Ekologie:

Motivace: Společný rozhovor s dětmi o ekosystému, jako o ustáleném společenství, kde žijí rostliny a zvířata v určitém prostředí a jsou propojeni vzájemnými vztahy např. louka, les, rybník, zahrada...

Činnosti:

1. den: Víš, jak se správně zachovat? – Každá skupina vyplní v časovém limitu test, který se týká ochrany přírody.

- Děti vyplňovaly ve skupině test. Ke každé otázce byly přiřazeny tři možné odpovědi. Správnou odpověď měli vyznačit křížkem (x). Otázky se zdály dětem příliš snadné.

Ve výsledném pořadí skupin hrál roli jen čas, všechny otázky byly zodpovězeny správně.

2. den: Soutěžní stezka s úkoly – Každá skupina dostane kartičku, kam si zapisuje svoje odpovědi. Úkolem je získat za 50 minut co nejvíce bodů. Otázky z přírody jsou rozděleny do 5 kategorií podle stupně obtížnosti. Skupiny se pohybují v určitém úseku, kde je 5 stanovišť s připravenými otázkami, na každém stanovišti se mohou zdržet pouze 10 minut a potom musí pokračovat dál, během 50 minut obejdou všechna stanoviště. Na každém stanovišti je velká krabice, kde jsou v pěti řadách připíchnuté otázky dle stupně obtížnosti. Skupina se musí rychle dohodnout, jakou obtížnost otázky si zvolí, poté odšpendlí otázku z krabice a zapíše si na kartičku své skupiny číslo otázky se svojí odpovědí. Skupina má 10 minut na to, aby nasbírala na stanovišti co nejvíce bodů. Zodpovězené otázky vrací zpět na místo (otázky jsou připíchnuté na krabici, tak aby text nebyl vidět). Skupiny si musí po celou dobu hlídat čas na jednotlivých stanovištích, aby do cíle došli za 50 minut.

- Znalostní kvízy a soutěže jsou u této skupiny dětí ve velké oblibě. Tím, že si musely skupiny hlídat čas na stanovištích a volit obtížnost otázky přidalo této činnosti na atraktivitě a dramatickosti. Bodování za otázku bylo v rozmezí 1-5 bodů podle obtížnosti. Pro každou obtížnost bylo připraveno 10 otázek.

3. den: Umíš třídit odpad? (pohybová hra v tělocvičně) – Skupiny dostanou po 20 kartičkách, na kterých je nalepený obrázek s daným druhem odpadu. Úkolem skupiny je, co nejrychleji po odstartování roztřídit odpad. Každá skupina má vyznačenou svoji metu pro start a cíl. Na startu si skupina zvolí zástupce, kteří musí doručit postupně po jedné všechny kartičky na druhou metu, kde jsou na zemi příslušné kontejnery na odpad (nakreslené na velkém papíře). Až doběhne první hráč ke skupině, může teprve vyběhnout další. Vyhrává skupina, která nejsprávněji a nejrychleji roztřídí kartičky s odpadem.

- *Před činností byly děti motivovány otázkami: „Co můžeme dělat, aby skládky nebyly anebo aby jich bylo alespoň méně? Které suroviny se vykupují a které můžeme vhodit do kontejneru? Co není vhodné pálit a proč?“ Příklady met: železo, kompost, hliník, barevné sklo, spálit, zvířatům...Příklady kartiček: mastný papír, plechovka od Coca Coly, skořápky od vajíček, kelímek od jogurtu...*

4. den: Ekosystém (soutěž ve třídě) – Zástupci skupin si losováním vyberou pro svoje družstvo určitý ekosystém. Skupiny dostanou velký arch papíru a fixy a mají za úkol nakreslit popř. napsat co nejvíce zvířat, která v něm žijí. Za každý druh získává skupina bod.

- *O ekosystému jsme s dětmi už mluvili. Před činností jsme si jen připomenuli, že jde o ustálené společenství, kde rostliny a zvířata žijí propojeni vzájemnými vztahy. Děti byly v ten den v menším počtu, takže pracovaly jen ve čtyřech smíšených skupinách. Jako ekosystém byl na kartě napsán: rybník, les, louka a zahrada.*

Hrajeme si a tvoříme z PET láhví:

5. den: Vyrábíme z odpadového materiálu – Práce dětí ve skupinkách, ve dvojicích nebo jednotlivě. Děti vyrábí z odpadového materiálu (krabičky od sýrů, čaje, ruličky od toaletního papíru...) různé výrobky dle předlohy či své fantazie.

- *Z odpadového materiálu děti vytvořily: motýly, krmítko pro ptáky, miminko, myšku, hudební nástroje ...*

Obrázek č. 6: Vyrábíme z odpadového materiálu [Zdroj: vlastní]

6. den: Mozaikové obrázky, tvoření s plastovými víčky - Práce ve skupinkách na koberci. Děti sestavují pomocí víček různé obrázky dle skutečných i fantazijních představ na archy balicího papíru. Při práci se mohou volně pohybovat po třídě a již v průběhu sestavování hádají, jaký obrázek vzniká. Na závěr víčka (mozaikové obrázky) lepí přímo na podklad (pevný balicí papír či karton) disperzním lepidlem.

- *Hotové práce jsme použili na výzdobu třídy a chodeb naší školy.*

Obrázek č. 7: Tvoříme z víček od PET láhví [Zdroj: vlastní]

7. den: Obrisy, soutěže v tělocvičně – Každá skupina má k dispozici koš s plastovými víčky od PET láhví. Jedno dítě z každé skupinky se položí zády na zem a vytvoří nějakou polohu. Od té doby leží bez hnutí a ostatní ze skupiny se po odstartování snaží co nejrychleji vytvořit obrys jeho těla tak, že skládají víčka těsně vedle sebe postupně

podél celého těla (po dokončení je nutné velmi opatrně vstát). Nejrychlejší družstvo získává bod. Poté se děti postupně vystřídají v roli „ležícího“ a závod se opakuje. Po vystřídání všech dětí ze skupiny je soutěž ukončena a vyhodnocena.

- Skládání obrysů nás inspirovalo k dalším soutěžím. Při závěrečném hodnocení děti navrhly předkreslit na papír vlajky různých států světa a poté je dle předlohy vyplnit barevnými víčky. Tuto navrhnutou aktivitu hodláme později zrealizovat.

8. den: Soutěže ve třídě – Děti ve skupinách soutěží, které družstvo poskládá z víček během 30 vteřin delšího hada, kdo nahází ze startovací čáry více víček do krabice (každý člen družstva má tři víčka stejné barvy) apod. Výsledky soutěží se nezapisují, skupiny jsou hodnoceny jen slovně.

- Dětem se soutěže zdály zábavné a vymýšlely různé další obměny soutěže. Některé z nich jsme hned ten den uskutečnili.

Motivace: Prohlédněte si láhve, jsou válcovitého tvaru, vysoké a poměrně štíhlé, mají uzávěr. Zkuste přemýšlet, jak z věcí, které máte k dispozici vytvořit nějaké zvíře. Auta dělat nebudeme, těch je všude dost...

Obrázek č. 8: Soutěže ve třídě [Zdroj: vlastní]

9. den: Zvířata kolem nás, vyrábíme z plastových lahví – Děti pracují ve skupině u stolů. Z připraveného materiálu mají vytvořit jakékoliv zvíře, ke své práci se mohou inspirovat předem připravenými obrázky z časopisů. Úkolem skupiny je dokončit svoji práci (vytvořit jedno zvíře).

- Z plastových láhví vznikli: chobotnice, ryby, mouchy, pavouci, had...

Obrázek č. 9: Vyrábíme z PET láhví [Zdroj: vlastní]

10. den: Hudební nástroje – Práce ve skupinách jednotlivě nebo ve dvojici. Z menších plastových láhví odšroubujeme víčka a nasypeme rýži, semínka či korálky a láhev uzavřeme.

- Skupinky postupně převáděly, prezentovaly své výtvary za doprovodu zvukových nahrávek.

- Součástí činnosti byla dohoda, že po ukončení výstavy vzniklých výtvarů děti zodpovědně rozeberou výrobky a roztrídí je do kontejneru s plasty a směsného odpadu.

Máme rádi zvířata:

Motivace: Přiřazování názvů zvířat ze ZOO k obrázkům (10 zvířat). Práce ve skupinách.

11. den: Zvířata ze ZOO (jednodenní projekt) – Skupinová práce. Každá skupina si vylosuje jedno zvíře a z dostupných zdrojů (encyklopedie, knihy, časopisy, internet) má za úkol vypsát nejdůležitější informace. Ze získaných informací vytvoří krátký, smysluplný text. Výsledkem je plakát a následuje prezentace.

- Některým skupinám dělalo potíže shodnout se na jednom určitém zvířeti, potom už probíhala komunikace a spolupráce při vyhotovení plakátu bez problémů. Při závěrečné reflexi děti hodnotily, co nového se dozvěděly. Plakáty byly vyvěšeny na chodbě školy.

Obrázek č. 10: Projekt Zvířata ze ZOO [Zdroj: vlastní]

12. den: Kočka domácí – Práce ve skupinách, děti postupně plní 5 úkolů.

Metoda: volné psaní, práce s textem

Motivace – Čteme si z časopisu článek „Kočka domácí a kočka divoká“.

1. Slož obrázek – děti mají v obálce rozstříhaný obrázek na 14 dílů kočky domácí, mají za úkol obrázek kočky složit.
2. Volné psaní – úkolem je napsat společně ve skupině v pěti minutách vše, co je napadne k tématu kočka domácí, nemusí se zabývat stylistickou nebo gramatickou správností (čím se živí, jak je přizpůsobena na lov potravy, oko změna den noc, srst mění se kdy a proč, čím je užitečná, poznáš kdy je podrážděná, jak žere drsný jazyk...).
3. Čteme a porovnáváme – zástupci skupiny přečtou ostatním, co napsali o daném tématu, po přečtení je dán dětem čas na nezbytnou výměnu názorů.
4. Přilož kartičku – děti ve skupině přikládají do rámečků na namnožené listy s kostrou kočky kartičky s názvy částí kostry (lebka, horní čelist, obratle hrudní, obratle krční, žebra) a kartičky s názvy orgánů (mozek, mícha, tlusté střevo, tenké střevo, srdce).
5. Označ informace v textu – každá skupina má nakopírovaný text o kočce domácí, děti mají za úkol si text pozorně přečíst a v průběhu čtení si zatrhnout, čemu nerozumí. Skupiny si po ukončení úkolu postupně přečtou své poznámky a diskutují o místech v textu, která jim nejsou příliš jasná nebo kterým nerozumí.

- Tato činnost trvala 60 minut. Všechny skupiny byly při práci úspěšné a ve skupině dobře spolupracovali. Práce dětí inspirovala k vyprávění vlastních zážitků.

13. den: Kdo víc? (písemná soutěž) – Skupiny dostanou papír s předtištěnou abecedou a mají za úkol v časovém limitu vypsát k jednotlivým písmenům abecedy co nejvíce názvů zvířat. Za každý název dostává skupina jeden bod, po sečtení všech bodů se porovnají výsledky jednotlivých skupin.

- Tato soutěž byla obměnou u dětí velice oblíbené hry „země-město-zvíře-rostlina-věc“.

14. den: Zvířátka z lesa, výrobky z přírodnin – Jednotlivci či dvojice ze skupin vytváří z přírodnin (kaštiny, žaludy, šípky, jeřabiny, skořápky od ořechů, mech) postavičky zvířat, které jsou potom vystaveny v prostorách školy.

- Při této činnosti byly děti různě úspěšné. Některé chlapce tato práce nebavila.

Motivace: Skupiny mají za úkol přiřadit kartičky s názvy rostlin k obrázkům.

Rostliny:

15. den: Rostliny (jednodenní projekt) – Skupinová práce. Každá skupina si vylosuje jednu rostlinu a z dostupných zdrojů (encyklopedie, knihy, časopisy, internet) má za úkol vypsát nejdůležitější informace. Ze získaných informací vytvoří krátký, smysluplný text. Výsledkem je plakát. Následuje prezentace.

Obrázek č. 11: Projekt Rostliny [Zdroj: vlastní]

Hodnocení a sebehodnocení dětí: Skupiny vyplňují dotazník na zhodnocení projektu a dávají návrhy na další téma. Následuje ústní sebehodnocení průběhu práce ve skupinách. Nakonec děti plánují další možné rozšíření a pokračování.

Činnosti se dětem líbily. Svoji vzájemnou práci ve skupinách hodnotili všichni kladně. Chlapce ze 4. třídy napadlo, že bychom mohly příště při soutěži „třídění odpadu“ udělat dvě varianty a časově je porovnat. Zda je rychlejší „přidělování“ lístků s názvy odpadu do „kontejnerů“ nebo udělat jednu hromadu „netříděného odpadu“ a třídění do „kontejnerů“. Další návrhy padly na využití víček od PET láhví – vytváření vlajek států apod.

Hodnocení: *Projekt nevyžadoval náročnou materiálovou přípravu. Téma děti zaujalo. Bylo rozděleno do tří částí: ekologie, práce s odpadovým materiálem a přírodninami, zvířata. Při realizaci byly využity různé formy práce. V tomto měsíci se více uplatnily a vynikly některé děti při pracovních činnostech, jiné při vědomostních soutěžích. Myslím si, že měly všechny děti možnost v něčem vyniknout a zažily i pocit potřeby a důležitosti. Toto téma nabídlo dětem větší různost aktivit než první, každý měl možnost „přijít se svou troškou do mlýna“. Při pracovních činnostech některé děti pracovaly ve skupinkách, jiné samostatně nebo ve dvojici. Děti si osvojily poznatky o tom, jak se ony samy mohou podílet na tom, jak bude naše příroda vypadat a jak ji mohou chránit a pomáhat ji. Získané vědomosti úspěšně uplatnili v různých testech. V průběhu měsíce pracovaly všechny skupiny dobře, děti si zodpovědně rozdělovaly úkoly. Práci ve skupinách zvládli bez problémů, všichni se zapojovali do činnosti. Na kolektivu dětí byla znatelná schopnost pracovat v týmu, aktivita a kreativita. Bylo na nich vidět, že si vytvořili dobré základní pracovní návyky. Při aktivitách měly děti dostatek svobody. Pracovní činnosti některé chlapce nezaujaly. Kdo nechtěl, nemusel pracovat na výrobcích. Všechny výrobky jsme vystavili na chodbách školy. Před vystavením jsme posoudili a zhodnotili odlišné přístupy i výrobky.*

8. Ukázky projektů

Dále jsou uvedeny čtyři uskutečněné tématické projekty s konkrétními náměty. Jsou v nich využity různé formy práce tak, aby se děti mohly všestranně rozvíjet. Činnosti mají podporovat vzájemnou komunikaci a spolupráci mezi dětmi.

8.1 Tématický projekt „Knížka je náš kamarád“

Cíl: Cílem tohoto měsíčního projektu je přivést děti od obrazovky televize a počítačů ke knize.

1. den: Návštěva knihovny – Každé pondělí mají učitelé z nižšího stupně naší školy „Veřejné čtení“ pro návštěvníky Knihovny (pro děti). Děti se během čtení mohou volně pohybovat po celé knihovně a prohlížet si knihy, listovat v nich a číst si.

2. den: Z pohádky do pohádky (soutěž) – Každá skupina dostane nakopírovaný list s různými „výroky“ z pohádek. Soutěž je zaměřena na znalosti z pohádek a procvičení paměti. Úkolem je v časovém limitu doplnit k výroku název pohádky. Po doplnění názvů jsou výsledky soutěže vyhodnoceny.

3. den: Kdo jsem? (soutěž) – Skupiny mají za úkol uhodnout utajenou pohádkovou postavu. Vychovatel myslí na známou pohádkovou postavu a postupně odpovídá na jednu otázku každé skupiny, smí odpovídat pouze slovy ANO, NE, NEVÍM. Pokud si někdo z dětí myslí, že pohádkovou postavu uhodl, napíše její jméno na připravený papír a zvedne ho nad hlavu. Za každou správnou odpověď dostane družstvo jeden bod.

4. den: Nacvičujeme pohádku – Družstva mají za úkol nacvičit kousek z nějaké pohádky. Děti mají možnost vyrobit si provizorní kostýmy z připravených zbytků látek či papírů.

5. den: Hrajeme pohádku – Děti z každé skupiny zahrají nacvičený úryvek z pohádky.

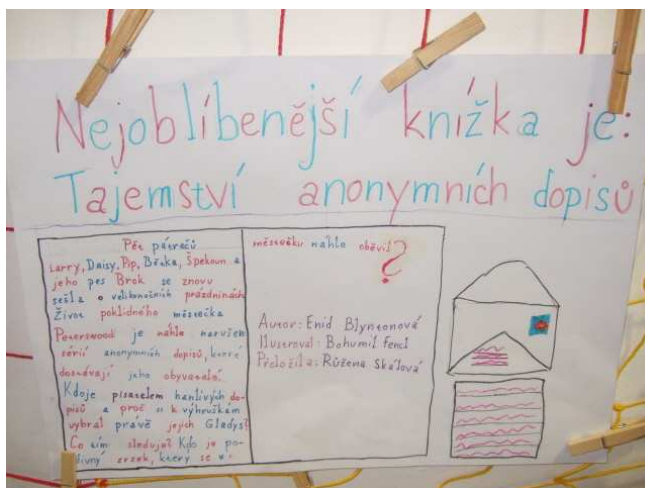
6. den: Výlet do Hrusic – Návštěva nedalekého Muzea v Hrusicích, rodiště Josefa Lady. V prosinci zde probíhá Vánoční výstava, kde mohou děti vidět kocoura Mikeše, Bobeše, Pašíka, Nacíčka a další hrdiny z Ladových knih.

7. – 9. den: Malujeme podle J. Lady – Děti kreslí obrázky podle Josefa Lady. Skupiny mohou nakreslit jeden velký společný obrázek na balicí papír nebo kreslí každý sám svůj výkres.

Obrázek č. 12: Malujeme podle J. Lady [Zdroj: vlastní]

10. – 11. den: Oblíbená kniha – Úkolem je napsat stručný obsah oblíbené knihy a nakreslit obrázek. Děti si zvolí, zda chtějí pracovat ve skupině či jednotlivě.

Obrázek č. 13: Projekt Oblíbená kniha [Zdroj: vlastní]

12. den: Obal na knihu – Každá skupina vytvoří na „Školní vánoční trh“ jeden obal na knihu.

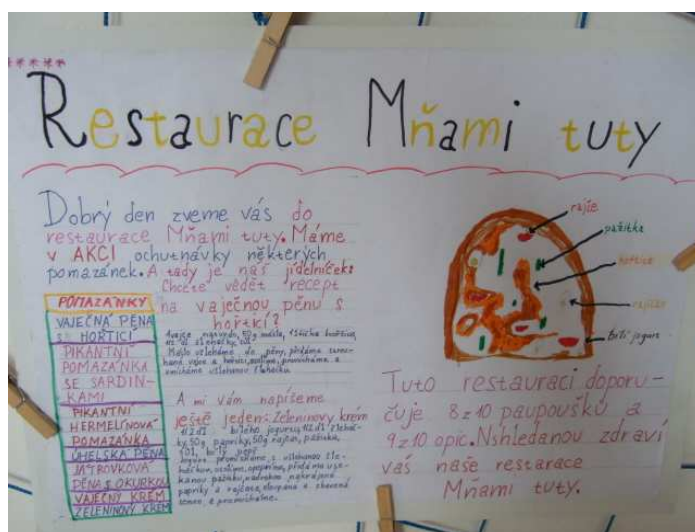
8.2 Tématický projekt „Lidé kolem nás“

1. den: Restaurace – Děti hrají krátké scénky z prostředí restaurace (společenské chování, hygiena, správné stolování, objednávka jídla a pití, placení). Scénky motivují ostatní k diskusi na dané téma.

2. den: Jak se správně stravovat - Děti pracují ve skupinách, mají za úkol vytvořit (napsat na papír) zdravý a nezdravý jídelníček na celý den. Po dokončení jídelníčku přečte každá skupina, co napsala, ostatní se mají možnost vyjádřit, jestli s tím souhlasí či nesouhlasí.

3. – 5. den: Menu naší restaurace (projekt) – Každá skupina sama nebo s pomocí kuchařky vypíše na papír 3 názvy pokrmů k těmto pojmům: polévky, hlavní jídlo, přílohy, moučníky, saláty, poháry, nápoje. K jednomu názvu musí napsat i recept.

Během tří dnů mají skupiny vytvořit plakát s reklamou na svoji restauraci či hotel. Skupina si má vymyslet název své restaurace či hotelu, jídelní lístek s cenami a nějaká lákadla pro své hosty. Třetí den je prezentace reklamních plakátů jednotlivých skupin.

Obrázek č. 14: Projekt Menu naší restaurace [Zdroj: vlastní]

6. den: Připravujeme pomazánky

Ve školní kuchyňce má za úkol každá skupina připravit jednoduchou pomazánku podle předem připraveného receptu a surovin. Hotové pomazánky děti namažou na nakrájenou veku a hotové chlebičky přenesou do třídy, kde je potom ochutnávka.

7. den: Štědrovečerní menu – Skupiny dostanou nakopírovaný text o tom, jak dříve probíhala štědrovečerní večeře a která jídla nesměla dříve chybět na štědrovečerním stole. Úkolem je podtrhnout v textu uvedená jídla, která jsou obvyklá na štědrovečerním stole ještě dnes. Po dokončení úkolu následuje společná diskuse.

8. – 9. den: Štědrý den trochu jinak – Děti ve skupině mají za úkol zjistit a napsat vánoční menu ve vybraném státě světa. Každá skupina po dokončení práce seznámí ostatní, co zjistila.

10. - 11. den: Světová kuchyně – Úkolem pro skupinu je vypsát charakteristická jídla a speciality určitého státu (názvy, recepty). Výstupem této práce je „světová kuchařka“.

12. den: Specialita z masa – Děti mají k dispozici kuchařky. Každá skupina má vypsát druhy masa, které zná a vymyslet tři názvy pro masové speciality. Z názvu speciality musí každý poznat, jakého druhu masa bylo použito. Druhým úkolem je vypsát 10 druhů zeleniny, které je možné použít do salátu a vymyslet tři názvy pro salát.

8.3 Tématický projekt „Sport je pro každého“

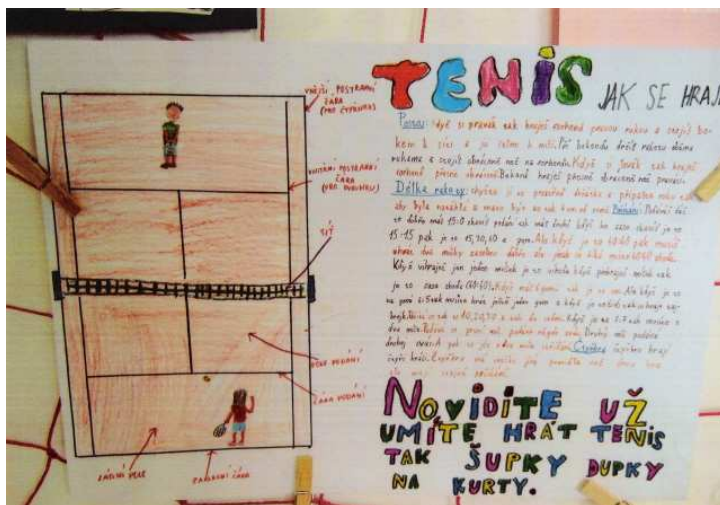
1. den: Hry bez hranic 1. kolo, soutěže – Děti závodí v družstvech v tělocvičně, soutěž má tři pokračování.

Přenášení víček od PET láhví – každé družstvo má na jedné straně tělocvičny velkou nádobu s plastovými víčky a na druhém konci tělocvičny prázdnou nádobu. Úkolem je v určitém časovém limitu odnést co nejvíce víček do prázdné nádoby pomocí polévkové lžíce. Za každé přenesené víčko získává skupiny bod.

Věž z kostek – Jeden člen z každého družstva staví poslepu co nejvyšší věž z kostek. Ostatní děti ze skupiny mu nosí kostky po jedné z druhé strany tělocvičny. Soutěž pro skupinu končí, když spadne jejich věž. Pořadí skupin se určuje podle počtu kostek.

Sbírání předmětů – Na podlaze v tělocvičně je pohozeno větší množství drobných předmětů. Děti z každého družstva jsou spojeni držením za ruce do řetězu. Pro každou skupinu je vymezena určitá dráha, kterou musí proběhnout tam a zpět. Cestou musí nasbírat co nejvíce předmětů a donést je do cíle. Body se přidělují za počet předmětů a za čas.

2. – 4. den: Prezentace sportu (projekt) – Úkolem pro skupinu je přiblížit ostatním nějaký druh sportu. Výstupem pro práci je plakát s prezentací vybraného sportu.

Obrázek č. 15: Prezentace sportu [Zdroj: vlastní]

5. – 9. den: Učíme se novou hru – Každá skupina naučí ostatní novou pohybovou hru.

10. den: Hry bez hranic 2. kolo, soutěže – Druhé pokračování závodů v tělocvičně mezi jednotlivými skupinami.

Štafeta – Skupiny stojí v zástupech. První a poslední dítě v zástupu je oblečeno do zimního oblečení (čepice, rukavice, svetr, bunda). Úkolem pro skupinu je, aby si první a poslední vyměnil svrchní oblečení. Děti, které stojí uprostřed oblečení, podávají. Vítězem je skupina, ve které proběhne výměna nejrychleji.

Na čertíky – Každá skupina má látkový ocásek jednotné barvy pro každou skupinu zastrčený za gumou svých kraťasů. Úkolem je během pěti minut ukrást co nejvíce ocásků ostatním. Je určeno pole, kde se mohou děti pohybovat. Za každý uloupený ocásek dostává skupina bod.

Slalom - Skupina dostane pro každého člena molitanovou kostku. Úkolem je přemístit pomocí tyčky slalomem molitanovou kostku na druhou stranu tělocvičny. Postupně se vystřídají všechny děti z družstva.

11. – 12. den: Tip na výlet – Skupiny vytváří tip na rodinný výlet (turistika, kolo) spojený s návštěvou vybrané turistické zajímavosti našeho regionu. Výstupem práce je plakát a prezentace.

13. den: Hry bez hranic 3. kolo, soutěže – Třetí pokračování soutěží.

Krabi – Všechny děti ze skupiny musí postupně přenést míček v klíně na určenou metu. Děti lezou pozadu břichem vzhůru.

Klokani – Děti skákalí s míčem mezi koleny na určenou metu. Míč nesmí spadnout, všechny děti ze skupiny se prostřídají.

Velbloudi – Každé dítě ze skupiny musí překonat určený úsek s nákladem na zádech. Děti se pohybují po čtyřech, věci, které nesou, jim nesmějí spadnout.

14. den: Jdeme na kolo – Skupiny vyplňují test, který se týká vybavení kola, cyklisty a znalostí z dopravních předpisů. Na závěr je zařazena společná diskuse o správných odpovědích.

15. den: Štafetový čtyřboj – Všech disciplín se účastní vždy celá skupina, a to postupně, tzn. ten, kdo je na řadě, pokračuje z místa, kde předchozí skončil.

Běh s kolíkem – Skupina je postupně rozestavěna, děti běží štafetu s předáváním štafetového kolíku.

Hod na cíl – Hráči házejí postupně na cíl. Další ze skupiny začne až poté, co se trefí předcházející.

Hod do dálky – První ze skupiny hodí do dálky, další soutěžící ze skupiny hází vždy z místa, kam dopadl míček toho předcházejícího.

Chůze pozadu – Soutěž probíhá jako běh se štafetovým kolíkem, ale chůzí pozadu. Při tomto úkolu je nutné poučení o bezpečnosti a zdůraznit, že musí jít o chůzi.

8.4 Tématický projekt „Prstem po mapě“

1. den: CK CONTI, beseda – Návštěva místní cestovní kanceláře CK CONTI (pobočka Říčany), krátká beseda s vedoucí CK paní Bočkovou o nabídce zájezdů na hory z katalogů její kanceláře.

2. – 4. den: Jedeme na hory (projekt) – Z námětů besedy v CK vyplynou úkoly pro samostatnou práci skupin. Každá skupina si musí vymyslet název své CK, slogan – vtipné heslo, lokalitu, cenu zájezdu, dopravní prostředek, stravování, případné slevy... Při zhotovování nabídky jednoho konkrétního zájezdu má každá skupina k dispozici zimní katalog zájezdů jako vzor i jako materiál na vystřihování obrázků.

5. den: Nabídka zájezdů na hory – Presentace jednotlivých cestovních kancelářů, hodnocení práce skupin a vytvořených plakátů (nabídky zájezdu).

6. den: Státní vlajky – Úkolem pro skupinu je vybrat si státní vlajku libovolného státu a předkreslit si ji na balicí papír. Po dokončení nákresu zvolené vlajky mají děti vykřýt podle předlohy celou plochu víčky od PET láhví. Po dokončení práce se porovná výsledek se vzorem.

7. den: Hlavní města – Skupiny dostanou nakopírované papíry, kde jsou vypsány státy Evropy a vypsána tři města. Úkolem pro skupinu je zakroužkovat jedno ze tří měst, o kterém se domnívají, že je hlavním městem příslušného státu. Po vyplnění testu si děti porovnají své výsledky.

8. den: Sázková kancelář – Skupina si může vsadit 1 až 5 bodů na správnou odpověď. Vychovatel má připraveno 35 otázek, které se týkají zeměpisných znalostí. Každá otázka má tři odpovědi, z nichž jedna je správná. Jednotlivé družstvo si vybere číslo otázky a vsadí si (1 až 5 bodů), vychovatel přečte otázku a tři možné odpovědi. Pokud skupina odpoví správně, tak vsazený počet bodů získá. Pokud odpoví špatně, tak se vsazené body strhávají. Body jednotlivých skupin se zapisují a na závěr se sečtou pro porovnání výsledků.

9. – 10. den: Jak bydlí Eskymáci, domorodci v Africe...? - Každá skupina má za úkol vyrobit z odpadového materiálu určité obydlí, model (eskymácké iglú, indiánské tepee, domorodá chýše, panelák). Hotové výrobky jsou vystaveny v prostorách školy.

11. den: Do you speak English? – Děti ve skupině dostanou nakopírovanou mapku města s vyznačenými budovami (pošta, knihovna, nemocnice...) a podle „slovní navigace“ v angličtině zakreslují trasu, kudy prochází turista. Po dokončení nákresu si děti porovnají výsledky své práce.

12. den: Slepá mapa – Děti ve skupinách dostanou slepou mapu České republiky s vyznačením jednotlivých krajů. Úkolem pro skupinu je podle normální mapy zaznamenat v daném čase co nejvíce údajů (krajské město, velká města, řeky, rybníky, nádrže, významné památky...). Hodnotí se množství nashromážděných údajů zaznamenaných v slepé mapě.

9. Zkušenosti z realizace

Dobře zpracovaný program zájmového vzdělávání je důležitou složkou řízení a plánování ve školní družině. Předem vypracovaný program omezuje nahodilost a přispívá k cílenému ovlivňování volného času dětí.

Program jsem volila s ohledem na věk, složení skupiny a požadavky na výchovu v době mimo vyučování (požadavek pestrosti a přitažlivosti, zajímavosti a zájmovosti). Týdenní plány jsem tvořila za spoluúčasti dětí, čímž se posiluje participace žáků na „životě družiny“ a přispívá i k lepší motivaci při činnostech (požadavek aktivity).

Činnosti integrované do smysluplného celku se zdají být pro děti zajímavější. Pokud je tématický blok rozsáhlejší, je vhodnější rozdělit ho do menších uzavřenějších celků viz. téma „Příroda kolem nás“ (ekologie, práce s odpadovým materiálem, zvířata a rostliny). Do každého tématického bloku jsem zařadila jeden nebo více projektů. Každý naplánovaný projekt má svůj cíl. Snažila jsem se o to, aby pokud možno každé dítě oslovil a nabídl mu svobodu a různost aktivit. Projekty jsme průběžně hodnotili. Projekt a práce ve skupině umožňuje pozorování dítěte při individuálních i skupinových činnostech. Sledovala jsem, jak postupně roste spolupráce i samostatnost dětí, zodpovědnost za průběh a za výsledek společných činností. Současně se zlepšuje i schopnost dětí srozumitelně a souvisle formulovat svoje myšlenky.

Podstatným požadavkem je, stanovit před počátkem plnění úkolů pro všechny skupiny společný cíl. Naším společným cílem byla např. „Historická procházka“ pro ostatní oddělení družin nebo uspořádání „Výstavy výrobků z odpadových materiálů“. Tím se zvýšila pozitivní vzájemná závislost jednotlivých skupin. Společný cíl všech skupin vedl ke spolupráci, zodpovědnosti, vzájemné komunikaci a výměně zkušeností.

Z důvodu „vyváženosti skupin“, aby byly mnohostranně heterogenní, jsem do tvorby skupin zasahovala. Děti si vytahovaly barevná kolečka podle určitých „klíčů“ (věk, pohlaví, třída...). Myslím si, že určitá manipulace je u skupinové práce nutná. Při tvorbě skupin jsem přihlížela k tomu, aby se nedostali do společné skupiny jedinci, kteří podle mého mínění, měli obtíže ve vzájemných vztazích.

Otázkou pro mě zůstává, zda je nutné obměňovat složení a role ve skupinách. A také na jak dlouho skupiny utvářet. Při pobytu venku nebo při odpočinkových

činnostech se děti nadále sdružují podle svých zájmů a nikdo není vylučován. Jejich hry a činnosti jsou otevřené pro ostatní děti a nepozorují, že by se tvořily uzavřené skupinky podle navyklých pracovních skupin.

Může se stát, že určitá činnost konkrétní dítě nezaujme. Každé dítě netouží pracovat stále ve skupině. V tomto případě je nutné si připomenout požadavky na realizaci výchovy v době mimo vyučování, na požadavek dobrovolnosti a seberealizace. Jednou z možností může být navrhnout mu, aby vytvořil svůj osobní „podprojekt“, ve kterém může uplatnit svoji individualitu. Když někdo pracuje sám, neznamená to, že je izolován, pokud má své místo v kolektivu třídy.

Skupinové práci se od počátku tohoto školního roku postupně učíme. Já sama mám zkušenosti s projektem minimální. Z vlastní praktické zkušenosti si ale dovoluji tvrdit, že projekty a práce ve skupinách dávají možnosti lepšího sblížení dětí s vychovatelem i mezi dětmi navzájem a mají i pozitivní vliv na klima třídy. Děti ve skupinách spolupracují dobře a jsou si schopni rozvrhnout práci tak, aby každý pracoval. Výsledkem jsou pozitivní zážitky a zkušenosti, které mě motivují k tomu, abych projektovou metodu dále používala.

Závěr

Domnívám se, že projekt jako metoda, má své místo ve volnočasových aktivitách. V projektu vystupuje do popředí sociální hledisko. Je to komplexní metoda, kterou se rozvíjí více klíčových kompetencí včetně základní kompetence pro školní družinu - smysluplného využití volného času. Práce ve skupinách rozvíjí sociální a komunikační dovednosti dětí. Smysluplnost projektu je pro děti dobrou motivací pro jejich práci ve školní družině.

Seznam použité literatury:

Monografické publikace:

- 1) BALKOVÁ, K. *Náměty pro školní družinu*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-064-X
- 2) COUFALOVÁ, J. *Projektové vyučování*. Praha: Fortuna, 2006. ISBN 80-7168-958-0
- 3) HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-233-1
- 4) HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1
- 5) HELUS, Z. *Osobnost a její vývoj*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-125-7
- 6) KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení a vyučování*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Karolinum, 2004. ISBN 978-80-246-0192-2
- 7) KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Pedagogická fakulta – Univerzita Masarykova, 2009. ISBN 978-80-210-4142-4
- 8) MALACH, J. *Teorie metodiky výchovy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského Praha, 2007. ISBN: 978-80-86723-29-7
- 9) MARUŠÁK, R., KRÁLOVÁ, O., RODRIGUEZOVÁ, V. *Dramatická výchova v kurikulu současné školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-472-4
- 10) SITNÁ, D. *Spolupráce žáků ve skupinách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-246-1
- 11) TOMKOVÁ, A., KAŠOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, M. *Učíme v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1
- 12) ZELINOVÁ, M. *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-197-6

Seznam obrázků:

Obrázek č.1 - Projekt „Znáš svoje město?“	41
Obrázek č.2 - Průvodcovské zkoušky	43
Obrázek č.3 – Test Říčany	44
Obrázek č.4 - Kvízy	45
Obrázek č.5 - Pozvánka	46
Obrázek č.6 - Vyrábíme z odpadového materiálu	51
Obrázek č.7 - Tvoříme z víček od PET láhv.....	51
Obrázek č.8 – Soutěže ve třídě	52
Obrázek č.9 - Vyrábíme z PET lahví.....	53
Obrázek č.10 - Projekt Zvířata ze ZOO	54
Obrázek č.11 - Projekt Rostliny.....	55
Obrázek č.12 - Malujeme podle J. Lady	58
Obrázek č.13 - Projekt Oblíbená kniha.....	58
Obrázek č.14 - Projekt Menu naší restaurace	59
Obrázek č.15 - Prezентace sportu	61